

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Shariahuwelijken in Nederland: een juridisch woordenboek voor het begrijpen en toepassen van islamitisch-verantwoord familierecht.

Vrijdag, Jelte

Citation

Vrijdag, J. (2023). *Shariahuwelijken in Nederland: een juridisch woordenboek voor het begrijpen en toepassen van islamitisch-verantwoord familierecht.*

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3590656>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

**Shariahuwelijken in Nederland: een juridisch woordenboek voor
het begrijpen en toepassen van islamitisch-verantwoord
familierecht.**

MA Thesis Translation Studies

Door Jelte Vrijdag, S1477315

17.465 woorden

Inhoudsopgave

Introductie	p. 3-4
Methodologie	p. 4-5
Hoofdstuk 1: islam	p. 6-12
- Het begrijpen van de shari'ah	
- Moderne islam	
- Islam in Nederland	
Hoofdstuk 2: huwelijksrecht	p. 13-18
- Het Marokkaanse huwelijksrecht	
- Toepasbaarheid binnen het Nederlandse rechtssysteem	
Hoofdstuk 3: (juridisch) woordenboek met Arabische termen	p. 19-44
- Woordenboek	
Bronnen	p. 45-51
Appendix	p. 52-55

Introductie

Het huwelijk is een van de belangrijkste sociale verbintenissen in onze samenleving. Voor veel mensen is het huwelijk onlosmakelijk verbonden met religie: trouwen is belangrijk voor je relatie met god. In Nederland hebben religieuze huwelijken geen wettelijk rechtsgeldige status. Het huwelijk dient ingediend te worden in je gemeente, officieel erkent te worden in het landelijke rechtssysteem en bijgewoont te zijn door tenminste twee getuigen. Voor getrouwde stellen is het mogelijk om ook een religieuze bruiloft te hebben, maar het geldt niet voor de wet zonder het burgerlijk huwelijk.¹ Er zijn vele moslims in Nederland die hun familiezaken graag volgens de sharī'ahwetgeving zien gaan, of op zijn minst in overeenstemming met de regels en voorschriften van de sharī'ah. Dit levert allereerst problemen op met de rechtsgeldigheid: in Nederland is religieuze wetgeving niet nationaal wettelijk erkent, noch rechtsgeldig, en de mogelijkheden die er tot religieuze wetgeving zijn zijn allemaal ondergeschikt aan de landelijke wetten en bepalingen. Wel is het mogelijk om juridisch advies te krijgen van advocaten en rechtsgeleerden over het, onder de Nederlandse wet, legaal implementeren van gebruiken en leefregels die onder de religieuze wetten vallen. Zo is het mogelijk om je, voor zover de Nederlandse wet dat toelaat, aan bepaalde regels van de sharī'ah te houden. Hiervoor bestaan er gespecialiseerde juristen, maar als een individu hiervoor naar de gemiddelde advocaat of juridisch adviseur zou gaan dan zou deze voor dit doeleinde een grondige kennis van de sharī'ah en de islam moeten hebben. Hier komt het tweede probleem naar voren: sharī'ah is zeer ingewikkeld en lastig te begrijpen voor zelfs de meest doorgewinterde juristen, en al helemaal wanneer die niet specifiek in de sharī'ah of de Arabische taal (de taal van het islamitisch recht) zijn onderwezen. Voor deze groep zou het erg nuttig kunnen zijn als er een juridisch handboek is met vertalingen van Arabische termen uit de sharī'ah die onder het Nederlandse recht mogelijk in acht kunnen worden genomen. Zo kunnen moslims in Nederland makkelijker worden geholpen met het nastreven van religieus onderbouwde rechtshandelingen in het familierecht. Maar hoe kan de islamitische juridische vocabulaire begrijpelijk en correct worden vertaald naar het Nederlands? Dit onderzoek dient om een begrijpelijke en overzichtelijke manier te bieden voor Nederlandse

¹ “ Waar moet ik aan denken als ik wil trouwen of een geregistreerd partnerschap wil sluiten?” , Rijksoverheid, laatst bezocht op 29 juni 2022, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/trouwen-samenlevingscontract-en-geregistreerd-partnerschap/vraag-en-antwoord/trouwen-of-geregistreerd-partnerschap-sluiten#:~:text=Voor%20een%20huwelijk%20of%20een%20geregistreerd%20partnerschap%20kunt%20u%20terecht,bij%20de%20meeste%20gemeenten%20online.>

juristen om in overeenstemming met de Nederlandse wetgeving Nederlandse (Marokkaanse) moslims bij te kunnen staan wanneer zij rekening houdend met de sharī'ah zaken willen aanspannen of problemen willen oplossen in het familierecht. Hiervoor zal eerst een vrij bondige uitleg volgen over wat de islam is, wat de sharī'ah is, hoe de sharī'ah in moderne samenlevingen kan worden toegepast en wat de valkuilen zijn wanneer men tracht om problemen overeenkomstig zowel de sharī'ah als het Nederlands burgerlijk wetboek op te lossen. Hierna volgt een kort woordenboek met Arabische termen die van toepassing zijn op de sharī'ah of het begrip van de sharī'ah, bedoeld voor iemand die geen kennis heeft van de islam.

Methodologie

Dit onderzoek begint met een kleine uitleg over de sharī'ah, islam en het huwelijksrecht. Hierna volgt een korte juridische analyse van zaken volgens het Marokkaans familierecht tegenover het Nederlandse familierecht, met een vergelijking en de mogelijkheden tot toepassing van sharī'ahregels binnen de Nederlandse wet. Dit wordt gevolgd door een juridisch woordenboek dat gevuld wordt met termen die noodzakelijk waren bij de eerste drie delen. Deze termen zijn gekozen voor het belang dat ze hebben in het begrijpen van het islamitische huwelijk, voortkomend uit zowel het Marokkaanse familierecht als de gebruikte bronnen over de islam. Hierbij wordt vooral naar de keuzes van de auteurs van secundaire literatuur gekeken: als een principe uit de islam of uit het islamitisch recht met de oorspronkelijke Arabische term wordt gegeven, heeft de auteur hier een reden voor. Vaak is die reden dat de term moeilijk te vertalen is naar het Nederlands of Engels en dat er daarom wordt gekozen voor een uitleg van het Arabische begrip in plaats van een vertaling ervan. Het woordenboek zal bij elk Arabisch woord de vertalingen volgens een Arabisch-Nederlands woordenboek geven. Hierna volgt een bondige beschrijving van het begrip volgens de Encyclopaedia of Islam, en soms een korte grammaticale uitleg van het woord en de oorsprong. Hierna wordt er getracht een zinvolle vertaling die voor Nederlandse juristen te begrijpen is te geven.

De taal van het recht is verschillend per cultuur, en het is van belang om telkens de brontaal en doeltaal met elkaar te vergelijken.² Omdat de meeste sharī'ahtermen realia zijn in het Arabisch en er vaak geen directe vertaling voor die woorden is, wordt er getracht om daar waar een woord

² Deborah Cao, "Legal Translation", in *Handbook of Translation Studies*, red. Luc van Doorslaer, Yves Gambier (Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V., 2010), 191-93.

niet makkelijk direct te vertalen is zonder iets van de betekenis te verliezen een culturele en praktische uitleg van de term te geven. Omdat de doelgroep voor de vertalingen bestaat uit juristen zal de focus hierbij uitgaan naar rechtstermen en de beste manier om daarvan een redelijk equivalent in het Nederlands recht te vinden. Er wordt dus een functionalistische aanpak gehanteerd om de cultureel specifieke termen te vertalen. Hierbij is het belangrijk om te vertalen zodat het in de doeltaal bruikbaar is, zonder dat de inherente betekenissen van de brontaal verloren gaan.³ Dit heeft tot gevolg dat sommige termen naar een juridisch Nederlands equivalent vertaald zullen worden, maar andere cultuur-specifieke termen niet naar een directe tegenhanger vertaald kunnen worden zonder een uitleg om het culturele verschijnsel in de brontaal een plaats te geven.

³ Christiane Nord, "Functionalist Approaches" in *Handbook of Translation Studies*, red. Luc van Doorslaer, Yves Gambier (Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V., 2010), 120-127.

Hoofdstuk 1: islam

Het begrijpen van de sharī'ah

Maurits Berger deed onderzoek naar sharī'ah in het westen en concludeert dat er drie manieren zijn om sharī'ah in het westen uit te drukken: De eerste manier is als abstract begrip vergelijkbaar met het principe van rechtvaardigheid, de tweede manier is als uitvoering van de nationale wet die van religieuze aard is van het land van oorsprong van de moslim, en de derde manier is als een set van leefregels die verder gaan dan alleen het recht: regels op het gebied van religieuze rituelen en praktijken, regels op het gebied van familie, regels op het gebied van financiële situaties en regels op het gebied van omgang met mensen van hetzelfde of het andere geslacht.⁴ Hierbij is het belangrijk om een begrip te hebben van wat sharī'ah is, maar ook van hoe het in de praktijk toegepast wordt of zou kunnen worden toegepast. Één van de grootste problemen van de sharī'ah is dat het geen duidelijk gecodificeerde wet is. Het woord recht gebruiken als vertaling van sharī'ah is überhaupt een vertaling die bekritiseerd kan worden. In Nederland betekent het recht of de wet een gecodificeerde set aan leefregels die betrekking hebben tussen relaties tussen personen, relaties tussen de overheid en personen, relaties tussen bedrijven, relaties tussen personen en bedrijven en relaties tussen de overheid en bedrijven. Deze regels werken door middel van beloningen of straffen en door rechtzaken tussen personen, bedrijven en de overheid om de samenleving te reguleren. Dit wordt gedaan gehandhaafd door de overheid, de politiemacht en de gerechten. Dit is inherent anders dan de sharī'ah om een aantal redenen. Ten eerste is de sharī'ah niet gecodificeerd. Er bestaan bronnen die de fundatie van de sharī'ah neerleggen, maar de sharī'ah *an sich* kent geen wetboeken en is slechts gebaseerd op andere bronnen. Voor het vinden van de sharī'ah hebben moslims vier belangrijke bronnen van het recht: De koran (Qur'ān), de traditie van de profeet en zijn metgezellen (de sunnah), overeenstemming tussen moslims of islamitische geleerden (ijmā') en het gerechtelijk precedent (qiyās).⁵

Ten tweede is de sharī'ah niet slechts een set aan duidelijke leefregels; er bestaat veel ambiguïteit en er is veel ruimte voor interpretatie. De sharī'ah beslaat elk aspect van het leven van een moslim. Niet alles wat in het leven kan gebeuren wordt direct uit de sharī'ah naar de

⁴ Maurits Berger, *Applying sharia in the West: facts, fears and the future of Islamic rules on family relations in the West* (Amsterdam: Leiden University Press, 2013), 9-11.

⁵ William Shepard, *Introducing Islam* (London: Routledge, 2014), H. 1, 5, 6, 7.

samenleving vertaald, maar islamitische geleerden houden zich continu actief bezig om naar omstandigheden de bronnen toe te passen op de (moderne) omstandigheden. De sharī‘ah beslaat niet alleen dingen die moeten of verboden zijn, maar juist ook de manier waarop een moslim naar de wereld dient te kijken. Het is meer een morele leidraad dan de wet zoals wij haar kennen. De belevingswereld van de moslims van de islam speelt er een centrale rol in.⁶

Het derde, en misschien wel meteen het belangrijkste verschil tussen de westerse wet en de sharī‘ah, is dat de sharī‘ah voornamelijk gaat over de verhoudingen van mensen met elkaar, mensen tot god en mensen tot zichzelf. Het ultieme doel van de sharī‘ah is dan ook niet zorgen voor een goed functionerende samenleving (hoewel dit er zeker ook onderdeel van uitmaakt), maar voor het zorgen dat iedere moslim een leidraad heeft om zijn leven goed te leven zoals god het wil en na dit leven in het hiernamaals te komen. De sharī‘ah is dus inherent verbonden aan de islam, en begrip van de islam is nodig voordat de sharī‘ah goed kan worden begrepen.⁷

Voor het begrijpen van de islam was het al vroeg van belang om de rede te gebruiken. Logisch nadenken vormt de kern van de islam, maar het is niet voldoende. Om ons te helpen stuurde god daarom zijn openbaring, de koran (qur’ān). De koran is het letterlijke woord van god. Moslims zien de koran als onveranderlijk: de koran is volmaakt en zoals god het wilde, de taal van de koran (Arabisch) is de taal waarin de koran moet worden gelezen en geïnterpreteerd. De koran werd geopenbaard aan de profeet Mohammed (muḥammad) die in een reeks openbaringen losse stukken van de koran door een engel geopenbaard kreeg gedurende een periode van enkele jaren. Omdat de profeet god goed begreep en door hem was uitverkoren is zijn gedrag tijdens zijn leven exemplarisch voor het gedrag van de mensen. Dit is waarom na het leven van de profeet bronnen over de acties en gedragingen van de profeet zijn verzameld (ḥadīth). Deze verhalen zijn zodanig bewaard dat de overlevering zeer belangrijk was: als vele mensen hetzelfde verhaal over de profeet hebben is het waarschijnlijker dat het verhaal waar (ṣaḥīḥ) is. Ook is het belangrijk dat de personen die het verhaal overgeleverd hebben (isnād) betrouwbaar zijn. De koran en ḥadīth vormen de basis van de sharī‘ah: wat in de koran staat is voor moslims ontegenzeggelijk de

⁶ Rumeen Ahmed, “*Ordinary Justice: A Theology of Islamic Law as a Social Contract*” in *Sharī‘ah and Justice: An Ethical, Legal, Political and Cross-cultural Approach*, red. Abbas Poya (Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2018), 13-38.

⁷ Wael Hallaq, *An Introduction to Islamic Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 1-4.

waarheid en wat de profeet deed is het gedrag dat men ook moet streven na te leven in zijn of haar leven. Daarnaast zijn er naslagwerken over deze bronnen en juridische adviezen door auteur-juristen gespecialiseerd in de sharī‘ah. Deze juristen focussen zich vooral op de interpretatie van de teksten, immers is bijna alles wat gezegd of gedaan is anders te interpreteren, naar kontekst en omstandigheden. Zelfs werken over de betekenis van specifieke enkele woorden in de koran bestaan en zijn van belang bij de interpretatie (tafsīr). Omdat er uiteraard door de eeuwen heen vele, vaak tegenstrijdige, interpretaties van de koran zijn en islamitische geleerden sommige ḥadīth betrouwbaarder vinden dan andere ḥadīth en dit ook per geleerde kan verschillen, zijn er in theorie evenveel “islamen” als er moslims zijn. Om de normale moslims die niet hun hele leven lang de geschriften hebben bestudeerd te helpen bestaan er ook adviezen (fatwá’s): uitspraken van mufti’s, hoogstaande islamitische geleerden. Deze mufti’s baseren hun fatwá’s op academische kennis van de islam en haar bronnen alsmede door rationeel denken. Vaak zijn ze het beginpunt voor vraagstukken over alledaagse zaken waar moslims mee te maken krijgen in hun leven. Ook hier is er weer sprake van ambiguïteit: verschillende mufti’s kunnen verschillende opvattingen hebben en elkaar tegenspreken.

Hiernaast werd er ook beredeneerd dat, wanneer een grote meerderheid van de moslims (of islamitische geleerden) het met elkaar eens is over de betekenis van (delen van) de koran of ḥadīth, er sprake is van overeenstemming (ijmā‘), en het bijna ondenkbaar is dat de interpretatie incorrect is als zoveel mensen het erover met elkaar eens zijn.⁸ Om het begrip van het recht door de koran (tafsīr) en ḥadīth te verbeteren (qiyās) kent de islam ook het individueel beredeneren (ijtihād).⁹ sharī‘ah is zowel de wet als het moreel juiste om te doen, en in de islam zijn er vijf categorieën ter beoordeling hiervan: Verboden (ḥarām), afgeraden (makrūh), neutraal (mubāh), aangeraden (mustaḥabb) en verplicht (fard/wājib/ḥalāl).¹⁰

In de islam is er een stroming die zich bezig houdt met de interpretatie van de bronnen en de sharī‘ah: fiqh. Islamitische geleerden hebben op basis van de bronnen van de islam vele juridische werken geschreven om de sharī‘ah in uit te drukken. Het belang van de regels en de interpretatie van de koran en ḥadīth in deze werken wordt echter verschillend geïnterpreteerd. In

⁸ Hallaq, *An Introduction to Islamic Law*, 14-17.

⁹ J. Schacht en D.B. MacDonald, “Ijtihād”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0351>
First published online: 2012.

¹⁰ Hallaq, *Islamic Law*, 19-20. ; Shepard, *Introducing Islam*, H. 10.

de soennitische interpretatie van de islam herkennen we over het algemeen vier rechtsscholen (madhāhib, ev. madhhab) die interpretaties leveren: De ḥanafitische school, de mālikitische school, de shāfi'itische school en de ḥanbalitische school.

Deze rechtsscholen zijn vernoemd naar de vroege rechtsgeleerden die de respectievelijke leren startten.¹¹ Daarnaast is het belangrijk om te weten dat er in de islam vijf zuilen zijn die voor alle moslims belangrijk zijn: De geloofsbelijdenis (shahādah), rituele gebeden (ṣalāh), aalmoezen geven (zakāh), vasten tijdens ramadān (ṣawm) en de pelgrimstocht naar mekka (ḥajj).

Deze zuilen zijn belangrijk tijdens elk aspect van het leven van een moslim. Daarom is het belangrijk om ze te benoemen, zelfs als er niet direct verband met juridische kwesties is, omdat er wel over gesproken kan worden tijdens de behandeling van een zaak.¹² Daarnaast zijn ze wellicht in het Nederlandse rechtssysteem niet van belang, maar ze vormen wel een groot deel van de shari'ah.

Moderne islam

Allereerst is het belangrijk om te weten dat Maurits Berger een “transnationale islam” herkent. Wereldwijd voelen moslims zich verbonden aan de islam en zien het vaak als hun belangrijkste culturele identiteit, ongeacht van de natiestaat waarin ze verblijven. De transnationale islam kan worden omschreven in termen van een gevoel van saamhorigheid met de internationale islamitische gemeenschap (ummah) alsmede de daadwerkelijke verbondenheid met migrantenorganisaties, educatieve en culturele verbanden en recenter, het internet. Deze internationale verbondenheid is typerend vooral onder moslims geboren na 1980. De transnationale islam betekent niet hetzelfde als één verenigde islamitische gemeenschap hebben, maar des te meer het tegendeel. Zodoende betekent de gevoelsmatige verbondenheid aan de islam niet het uitsluiten van verbondenheid met andere groepen: een Marokkaanse moslim in Nederland kan zich even goed verbonden voelen met Nederland, met Marokko, met Nederlandse Marokkanen en met de islamitische geleerden op het internet die hij betrouwbaar acht.¹³ Wat is het dan dat een moslim een moslim maakt in Europa? Allereerst kan er een onderscheid worden gemaakt in culturele en vrome islam: voor culturele moslims speelt de islam geen belangrijke rol

¹¹ Hallaq, *Islamic Law*, h. 3.

¹² William Shepard, *Introducing Islam*, h. 1, 5, 6, 9, 10, 15.

¹³ Maurits Berger, *A Brief History of Islam in Europe: Thirteen Centuries of Creed, Conflict and Coexistence* (Leiden: Leiden University Press, 2014), 197-8.

in het leven, maar vanuit de cultuur van herkomst is het vaak zo dat ze, hoewel ze niet praktiserend moslim zijn wel religieuze islamitische feesten vieren, op islamitische wijze willen trouwen en meedoen aan de ramadān. De groep van mensen waarbij de islam wel een centrale rol in het leven heeft groeit, en hierbij neigt er meer nadruk te liggen op overeenkomsten tussen moslims over de hele wereld dan de culturele en sociale verschillen die hen anders maken. Dit komt mede door de manier waarop ze naar zichzelf kijken, maar ook door hoe anderen naar ze kijken: voor de jaren '90 was het gebruikelijker om migranten te beschrijven naar hun afkomst (bijvoorbeeld Marokkaanse migranten), maar tegenwoordig worden mensen vaker naar religie ingedeeld.¹⁴

Een belangrijke factor in het dagelijks leven van moslims dezer dagen is het toenemende belang van het internet. Moslims die in niet-islamitische landen wonen vergaren veel van de kennis over de islam via het internet.¹⁵ Daarnaast betekend de toegang tot het internet ook dat moderne moslims vaak van alle vier de rechtsscholen en soms zelfs van de sjiiitische islam elementen pakken en samen mengen tot een mix van verschillende interpretaties van de islam.¹⁶

In de moderne samenleving worden er continu pogingen gedaan om de islam goed na te kunnen leven in de context van hernieuwingen, gelijkheid (tussen mannen en vrouwen), democratie en zelfs seculiere samenlevingen. Bijna elk islamitisch land kent een (deels) vanuit de sharī'ah overgenomen wetssysteem en een rijke geschiedenis aan aanpassingen en innovaties van deze systemen om meer aan te sluiten op de samenleving van de 21ste eeuw en het groeiende belang van sociale gelijkheid. Hoewel er vaak wordt getracht ook vast te houden aan de culturele tradities, normen en waarden houden de hervormingen steeds vaker rekening met internationale mensenrechtenverdragen.¹⁷

¹⁴ Berger, *A Brief History of Islam in Europe*, 199-203.

¹⁵ Giulia Evolvi, Maria Chiara Giorda, "Introduction: Islam, Space and the Media," *Journal of religion, media and digital culture*, Vol.2021(1) (Zomer 2021): 1.

¹⁶ Jan Michiel Otto, *sharī'ah and National Law in Muslim Countries: Tensions and Opportunities for Dutch and EU Foreign Policy* (Leiden: Leiden University Press, 2008), 10.

¹⁷ Otto, *sharī'ah and National Law in Muslim Countries*, 8-9.

Tot hier is de beschrijving van de sharī'ah volledig theoretisch geweest, maar voor de toepassing van de sharī'ah in Nederland is het noodzakelijk om ook de praktische toepassing van de sharī'ah te bekijken.

Islam in Nederland

Allereerst is het handig om te kijken naar de islam als geheel in Nederland. Volgens het CBS was in 2020 5,1% van de Nederlanders moslim.¹⁸ De herkomst van de Nederlandse moslims is veelal Turks of Marokkaans. Voor dit onderzoek wordt er slechts gekeken naar de Marokkaanse interpretatie van de sharī'ah, de mālikītische school. Er zal dan ook verder niet meer worden gekeken naar de ḥanbalītische, ḥanafītische en shāfi'ītische scholen.

Als het gaat om het familierecht in Nederland dan kan er onderscheid gemaakt worden tussen de toepassing van de sharī'ah onder de Nederlandsche rechtsstaat en de toepassing van de sharī'ah door moslims zelf in de informele sociale orde.¹⁹ In de eerste categorie is het van belang om te weten dat Nederland een strict seculier rechtssysteem kent; religieuze wetgeving is niet van toepassing op de bevolking. Geschillen in het familierecht kunnen wel op meerdere manieren worden opgelost. Ten eerste kan het internationale privaatrecht van toepassing zijn. Wanneer dit wordt toegepast met de wet van een land dat sharī'ah als basis van het rechtssysteem heeft, dan voeren Nederlandse juristen indirect de sharī'ah uit. Ten tweede kunnen geschillen worden beslecht door buitenlandse diplomatieke autoriteiten. Zodoende kunnen Marokkaanse diplomaten geschillen tussen Marokkaanse Nederlanders beslechten (volgens de sharī'ah). Ten derde is er binnen het Nederlandse materieel recht de mogelijkheid tot toepassing van regels uit de sharī'ah, zolang ze niet de Nederlandse rechtsgang belemmeren.²⁰ Het is dus niet geheel onmogelijk om (delen van) de sharī'ah toe te passen binnen ons rechtssysteem. Hoe dat exact in zijn werk gaat wordt hieronder uitgebreider uitgelegd

Kleine geschillen kunnen uiteraard intern in de familie worden opgelost, maar waar het formele vereisten betreft moet alles voldoen aan de Nederlandse wet. Zo is een islamitisch huwelijk (zawwāj/nikāḥ) voltrokken in Nederland niet rechtsgeldig als het niet ook voor de Nederlandse

¹⁸ "Welk geloof hangen we aan," Nederland in cijfers, CBS, laatst bezocht op 29 juni 2022, <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2021/welk-geloof-hangen-we-aan/>.

¹⁹ Berger, *Applying sharī'ah in the West*, 97.

²⁰ Berger, *Applying sharī'ah in the West*, 97-8.

wet voltrokken is. Zodoende zijn huwelijken voltrokken door imāms niet vanzelf rechtsgeldig. Als er geen formele vereisten zijn voor zaken die hiermee te maken hebben, dan kunnen ze uitgevoerd worden zoals men wenst, dus ook op islamitische gronden. Dit is bijvoorbeeld mogelijk met de door de man te betalen bruidsschat (mahr): in de Nederlandse wet staat hier niets over, dus het staat de islamitische man vrij om daar zelf afspraken over te maken die de sharī‘ah volgen.²¹

Wat in de praktijk vaak gebeurt is dat er zowel een burgerlijk huwelijk als een islamitisch huwelijk wordt voltrokken. Dit is geen probleem in het Nederlandse rechtstelsel omdat het islamitische huwelijk simpelweg voor de wet ongeldig is. Dit levert een probleem op: mocht het huwelijk in een scheiding eindigen, dan is het mogelijk dat het burgerlijk huwelijk wettelijk wordt ontbonden, maar het religieuze huwelijk blijft staan. Een eis voor het scheiden (ṭalāq/khul‘) binnen de islam is de toestemming daartoe van de man, hetgeen ervoor zorgt dat vrouwen in een islamitisch huwelijk “vast” kunnen zitten. Hoewel de vrouw niet wettelijk aan dit huwelijk meer vast zit als haar burgerlijk huwelijk is ontbonden, bestaat er discussie of het islamitisch huwelijk dwangmatig ontbonden kan worden op basis van mensenrechten.²² De toestemming van de man kan ook worden vermeden als de man zijn recht op de ṭalāq wederwijds heeft gemaakt, hetgeen ṭalāq tawfidh heet.²³(zie ṭalāq) Voor mensen die in Marokko onder het Marokkaans recht zijn getrouwd is een huwelijk ook in Nederland rechtsgeldig. Zodoende is het Marokkaanse huwelijk ook rechtsgeldig ontbonden als dat in Nederland gebeurt.²⁴ Om te kijken naar hoe sharī‘ah en de wet gecombineerd kunnen worden kan Marokko goed als voorbeeld worden gebruikt, omdat het Marokkaanse familierecht moderne wetten gebaseerd op de sharī‘ah heeft.

²¹ Berger, *Applying sharī‘ah in the West*, 99-100.

²² Berger, *Applying sharī‘ah in the West*, 102-4.

²³ Farrah Ahmed en ghena krayem, *Understanding sharī‘ah Processes: Women’s Experiences of Family Disputes* (Oxford, London, New York, New Delhi, Sydney: Hart Publishing, 2021), 72.

²⁴ “Kan ik in Nederland scheiden van mijn buitenlandse partner? “, Rijksoverheid, laatst bezocht op 29 juni 2022, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/vraag-en-antwoord/kan-ik-in-nederland-scheiden-van-mijn-buitenlandse-partner#:~:text=U%20kunt%20scheiden%20van%20een,partnerschap%20sloot%20in%20het%20buitenland.>

Hoofdstuk 2: huwelijksrecht

Het Marokkaanse huwelijksrecht

Het Marokkaanse huwelijksrecht wordt gereguleerd door de mudawanat al-usra (wetboek persoonlijke status). Vanaf 1957 zijn deze wetten opgesteld door religieuze geleerden ('ulāmā'). De wetten zijn een poging tot het combineren van sharī'ah met de moderniteit (tajdīd), en behandeld onder andere gouverneurschap bij het trouwen (wilāyah), het tegenhouden van het huwelijk van een dochter (jabr), de minimumleeftijd om te trouwen, scheiden vanuit de man (taṭlīq), polygamie (ṭā'ahddud al-zawjat), scheidingen vanuit de vrouw (talāq qaḍā'ī) op grond van gebrekkig onderhoud (nafaqah), gebrek aan eendracht (shiqāq) of mishandeling (ḍarar), recht op onderhoud van de vrouw (al-qiwāmah) en de plicht van de vrouw om haar man te gehoorzamen (ṭā'ah).²⁵ Door de constante modernisatie van het wetboek zijn de rechten van vrouwen in de Marokkaanse wet tussentijds drastisch veranderd: consent voor het huwelijk werd ook nodig vanuit de vrouw zelf, volwassen vrouwen kregen eigen zeggenschap als hun vader overleden was, scheidingen worden nu door rechters bepaald en vrouwen kunnen niet meer gedwongen worden om te trouwen.²⁶ De laatste grote hervormingen vonden plaats in 2004: vrouwen werden voor de wet volledig gelijkgesteld aan mannen binnen het huwelijk, scheidingen vanuit de man werden verboden en polygamie werd aan banden gelegd (hoewel niet volledig verboden).²⁷ Uiteraard stuitten de hervormingen ook tot veel kritiek onder conservatieve moslims. Conservatieve moslims wilden veelal dat het familierecht niet werd veranderd, of dat de veranderingen gefundeerd waren door islamitische redenatie in plaats van wat zij zagen als een sterke westerse invloed.²⁸

Het is dus duidelijk dat er zelfs onenigheid is onder moslims als het gaat om wetten die gebaseerd zijn op de sharī'ah. Voor fundamentalisten is een wetboek gebaseerd op de sharī'ah niet hetzelfde als een wetboek dat volledig sharī'ah is, en er zijn zowel voor als tegenstanders van modernisering van wetten gebaseerd op de sharī'ah. Dit en het gebrek aan een eenduidige interpretatie van de islam in wetboeken zijn de redenen dat het moeilijk is om sharī'ah in

²⁵ Fatima Harrak, *The History and Significance of the New Moroccan Family Code* (Chicago: The Roberta Buffett Center for International and Comparative Studies, Northwestern University, 2008), 2.

²⁶ Harrak, *the New Moroccan Family Code*, 2-6.

²⁷ Harrak, *the New Moroccan Family Code*, 6-8.

²⁸ Francesco Cavatorta, Emanuela Dalmasso, "Liberal outcomes through undemocratic means: the reform of the Code de statut personnel in Morocco," *The Journal of modern African studies* vol.47(4) (december 2009): 499-502.

nationale wetten te verwerken. Toch betekent dit niet dat het onmogelijk is om islamitisch verantwoord te trouwen. Zoals eerder al vermeld is is het uiteraard mogelijk om een islamitisch huwelijk naast het burgerlijk huwelijk te sluiten, ook al stuit dat op enkele problemen, maar een belangrijk onderdeel van de sharī'ah is ook nog niet genoemd: beleid (siyāsah). Het principe siyāsah houdt in dat de leider of overheid van een land of gebied wetgeving kan maken en dat moslims zich daaraan dienen te houden mits deze wetgeving niet tegen de sharī'ah in gaat. Dit betekent dat beslissingen en wetten gemaakt in de Nederlandse politiek ook geldend zijn voor moslims, zolang deze regels niet direct tegen de sharī'ah in gaan. Zodoende is er een relatieve acceptatie van de Nederlandse wetten aangaande het huwelijk onder moslims. Toch is het nog nuttig om er zeker van te zijn dat het Nederlandse huwelijksrecht NIET regelrecht tegen de sharī'ah in gaat.

Voor het doeleinde van sharī'ah verenigbaar maken met de Nederlandse wet zijn er dus twee manieren om naar de sharī'ah te kijken: als historische, door islamitische geleerden gevonden vertaling van het woord van god, of als moderne aanpassing van op sharī'ah gebaseerde leefregels, zoals het Marokkaanse wetsboek. Er dient getracht te worden om een middenweg hiertussen te vinden; niet elke Marokkaanse moslim die volgens de sharī'ah wil trouwen bedoelt het huwelijk zoals het in de Marokkaanse wet wordt geïnterpreteerd, maar ook niet iedereen bedoelt een onaangepaste pre-moderne interpretatie van het huwelijk volgens de sharī'ah. Hoewel het Nederlandse rechtssysteem een voorkeur heeft voor modernistische benaderingen kan de traditionele benadering niet volledig worden weggecijferd. Dit is waarom de uitleg van de termen in het laatste hoofdstuk zo belangrijk is voor het begrip van de sharī'ah.

Toepasbaarheid binnen het Nederlandse rechtssysteem

Om de toepasbaarheid binnen het Nederlandse rechtssysteem te bekijken, moet een vergelijking gemaakt worden tussen het Nederlandse huwelijksrecht en een versie van het shariahuwelijksrecht. Hiervoor is dus nuttig om te kijken naar wat het Marokkaanse familierecht (mudawwanaht al-usra) zegt, omdat dit systeem gebaseerd is op de mālikītische (mālikī) school (madhhab) van de sharī'ah. Tevens zou het onderzoeken van alle rechtsscholen of een groter deel van de Nederlandse moslims een tijdrovend en zeer uitgebreid werk worden, hetgeen in dit werkstuk geen ruimte voor is.

De voorwaarden bij een huwelijk in het Marokkaanse familierecht zijn, bondig samengevat:

Een huwelijk wordt gesloten tussen een man en een vrouw. Wederzijdse toestemming is nodig voor een huwelijk.²⁹ Beide partijen moeten ouder zijn dan 18.³⁰ Onder specifieke omstandigheden kunnen er echter uitzonderingen worden gemaakt.³¹ De vrouw verkrijgt haar eigen wilāyah als ze ouder dan 18 wordt, maar kan ervoor kiezen het huwelijk uit te besteden aan haar vader of een ander mannelijk familielid.³² Vrouwen en mannen hebben hun eigen bezit binen het huwelijk en de vrouw heeft recht op een bruidsschat (mahr) waarvan de waarde vooraf wordt bepaald.³³ Polygamie is beperkt toegestaan en moet bij de rechtbank worden aangevraagd.³⁴ Het gezamenlijk maken van beslissingen over individueel bezit is toegestaan.³⁵

Scheiden kan zowel vanuit de man als vanuit de vrouw. De scheiding moet wel gegrond zijn, maar er zijn vele gegronde redenen in Marokko voor scheidingen, zoals het zich niet houden aan het huwelijkscontract, onoverkoombare geschillen en onrecht/ongelijke behandeling.³⁶ De man is de vrouw na de scheiding de mahr verschuldigd, evenals de kosten voor het onderhoud van de vrouw gedurende de wachtperiode (‘iddah) en een troostgift, afhankelijk van factoren zoals de duur van het huwelijk en de redenen van het scheiden.³⁷ Een scheiding die door de man geïnitieerd wordt kan tot driemaal worden ingetrokken. Tevens kunnen de man en vrouw beiden besluiten te scheiden³⁸ en kan de vrouw een scheiding aanvragen in ruil voor compensatie (khul‘)³⁹, waarvan het bedrag afhankelijk is van onder andere de mahr en de duur van het huwelijk. Deze vormen van scheidingen kunnen niet worden ingetrokken. Als de vrouw kan bewijzen dat de redenen voor het scheiden gegrond zijn, bijvoorbeeld als ze mishandeld is, dan heeft ze het recht om te scheiden en het voor de scheiding afgesproken bedrag daarna terug te

²⁹ “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA) of February 5, 2004,” Human Rights Education Associates (HREA), laatst bezocht op 29 juni 2022, vert. Global Rights head Office, <http://www.hrea.org/wp-content/uploads/2015/02/Moudawana.pdf>, Art. 4.

³⁰ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 19.

³¹ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 20.

³² HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 24-25.

³³ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 26-34.

³⁴ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 40-46.

³⁵ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 49.

³⁶ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 78-83, 98.

³⁷ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 83-84.

³⁸ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 114.

³⁹ HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, Art. 115-120.

krijgen.⁴⁰ Tevens heeft de man het recht op een herroepbare scheiding: hij kan bij een scheiding tot drie keer toe te besluiten zijn vrouw toch terug te nemen (zie ṭalāq).⁴¹ Tevens kent de scheiding een wachtperiode (‘iddah) als het huwelijk geconsumeerd is.⁴²

Vervolgens moet er worden gekeken hoe het huwelijk in het Nederlandse recht wordt toegepast. Hierbij is het alereerst handig om te kijken waar het Nederlandse en het Marokkaanse systeem overeen komen.

Een burgerlijk huwelijk wordt gesloten door twee personen van verschillende geslachten of twee personen van hetzelfde geslacht.⁴³ Ook voor de Nederlandse wet moeten de partijen ook ouder dan 18 zijn.⁴⁴ Bloedverwantschap is ook niet toegestaan bij het aangaan van een huwelijk.⁴⁵ Beide partijen dienen toestemming te geven tot het huwelijk.⁴⁶ In het Nederlandse recht kan het vermogen ook gescheiden zijn, maar de man heeft geen verplichting de vrouw te onderhouden als die daartoe eigen vermogen heeft.⁴⁷ Ook is een gemeenschap van goederen mogelijk, waarbij al het vermogen gedeeld wordt.⁴⁸ Er is geen bruidsschat in de Nederlandse wet opgenomen, maar er kan voor of tijdens het huwelijk een notariële akte worden opgemaakt met huwelijksse voorwaarden.⁴⁹ Zodoende is het mogelijk om in de huwelijksse voorwaarden regels omtrent gedrag, eigendom en daaruit voortkomend dus ook bijvoorbeeld een bruidsschat en nafaqah op te laten nemen. Op deze manier zou dit ook voor de Nederlandse wet gelden, hoewel er in rechtszaken op latere momenten hiertegen in beroep kan worden gegaan.

In het Nederlandse recht kan een scheiding ook door zowel de man als de vrouw worden aangeaan.⁵⁰ Duurzame ontwrichting is hiervoor de hoofdoorzaak. In het Nederlandse recht kan na scheiding een partneralimentatie door de rechter worden verplicht. Het is echter niet de

⁴⁰ HREA, "THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)", Art. 117.

⁴¹ HREA, "THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)", Art. 121-8.

⁴² HREA, "THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)", Art. 129-137.

⁴³ "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", Burgerlijk Wetboek 1, Overheid, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2021-01-01>, art. 30.

⁴⁴ Overheid, "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", art. 31.

⁴⁵ Overheid, "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", art. 41-2.

⁴⁶ Overheid, "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", art. 50.

⁴⁷ Overheid, "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", art. 81-90.

⁴⁸ Overheid, "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", art. 93-8.

⁴⁹ Overheid, "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", art. 114-148.

⁵⁰ Overheid, "Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht", art. 149-151.

standaard gang van zaken; als beide partijen hiervan af willen zien is dit mogelijk.⁵¹ Ook is het mogelijk om door middel van de huwelijkse voorwaarden een bruidsschat af te spreken die na scheiding gezien kan worden als de partneralimentatie. Zodoende is het dus mogelijk om binnen de Nederlandse wet de sharī‘ah toe te passen.⁵² Het Nederlandse recht kent geen verschillende vormen van scheidingen, zoals de ṭalāq en de khul‘, maar door middel van de huwelijkse voorwaarden zijn een hoop principes uit de sharī‘ah wel mogelijk en kunnen ze zelfs toegepast worden in rechtszaken. Het belangrijkste hiervoor is dat de huwelijkse voorwaarden goed en duidelijk tussen de man en de vrouw worden afgesproken, en dus voornamelijk dat ze het hierover eens zijn bij het afsluiten van de huwelijks voorwaarden.

Zoals hieruit blijkt is een zekere vorm van de sharī‘ah (met hier als voorbeeld het Marokkaanse familierecht) toe te passen binnen het Nederlandse rechtssysteem. De enige eisen van het islamitisch huwelijk waaraan binnen de Nederlandse wet moeilijk te voldoen zijn, zijn de wilāyah, polygamie (dit is zelfs volledig verboden⁵³) en de ‘iddah (wachterperiode na scheiding waarin de scheiding ongedaan gemaakt kan worden). Een huwelijk dat verder wel volgens de sharī‘ah wordt afgesloten binnen het Nederlandse rechtssysteem is echter zeker niet onmogelijk, maar het is wel belangrijk dat beide partijen alsmede de betrokken juridische partijen bij de voltrekking of ontbinding van het huwelijk bekend genoeg zijn met (een variant van) de sharī‘ah alsmede het Nederlandse rechtssysteem en wat hierbinnen mag en niet mag. Er is echter één artikel in de Nederlandse wet dat een burgerlijk huwelijk dat tegelijkertijd een shariahuwelijk is uitsluit. Art. 1:68 BW: “Geen godsdienstige plechtigheden zullen mogen plaats hebben, voordat de partijen aan de bedienaar van de eredienst zullen hebben doen blijken, dat het huwelijk ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand is voltrokken”. Zodoende moet eerst het burgerlijk huwelijk, en daarna het religieuze huwelijk worden voltrokken. Zelfs als de ambtenaar van de burgerlijke stand tevens imām zou zijn, zou het dus in essentie verboden zijn om beide plechtigheden tegelijkertijd te voltrekken. Desalniettemin kan er beweerd worden dat, zolang er bij de voltrekking van het burgerlijke huwelijk rekening is gehouden met de vereisten van een islamitisch huwelijk, de voltrekking van een islamitisch verantwoord huwelijk bij de burgerlijke

⁵¹ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 155-160.

⁵² Jamal el Hannouche, “Wie heeft recht op de bruidsgave na echtscheiding,” Islamitische Bruidsgave: houden of delen, laatst bezocht op 29 juni 2022, <https://www.elhannouche.nl/wie-heeft-recht-op-de-bruidsgave-na-echtscheiding/>.

⁵³ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 33.

stand voor de voltrekking van het huwelijk bij een imām slechts een formaliteit is die een islamitisch huwelijk niet in de weg staat.

Hoofdstuk 3: (juridisch) woordenboek met Arabische termen

Woordenboek

Voor het beknopte woordenboek dat hieronder volgt is het noodzakelijk om ook uit te leggen hoe de Arabische taal werkt. Allereerst is het nuttig om te weten dat het Arabisch geen echte klinkers heeft naast de a, de i en de u (zeg oe). Een Arabisch woord bestaat over het algemeen uit drie of vier consonanten (medeklinkers) die in die volgorde in het woord onveranderlijk zijn. Uit de basis van drie of vier letters worden verschillende woorden gevormd. Om dit uit te leggen is een makkelijk woord het woord met de consonanten k-t-b. De basis is vaak een werkwoord, zoals bij k-t-b: schrijven. Hier kunnen vervolgens varianten van geschreven worden die vormen van hetzelfde werkwoord vormen (y-k-t-b of yaktub: hij schrijft). Er kunnen zelfstandige naamwoorden van worden gevormd (k-a-t-b of katib: schrijver / k-t-a-b of kitab: boek oftewel ‘hetgeen dat geschreven is’) en bijvoorbeeld plaatsen (m-k-t-b of maktab: kantoor/bureau). In het woordenboek zal ik alle nuttige vormen van het woord los vermelden, maar het is dus nuttig om te weten dat sommige woorden van dezelfde stam afkomen. Dit is waarom de beschrijvingen van de woorden soms verwijzen naar andere woorden met dezelfde stam, variaties en de oorsprong van het woord, naast de standaard moderne vertaling. Hiernaast zal overal de Arabische versie bij staan naast de standaard scriptie in het latijns alfabet (ALA-LC). Voor het transcriptiesysteem, zie de appendix.

De opmaak van het woordenboek is als volgt: Eerst staat het woord gelatiniseerd geschreven zoals het in de tekst hierboven staat. Daarna volgt tussen haakjes de Arabische spelling, gevolgd door de consonanten waarmee je het woord in het Arabische woordenboek kan vinden. Deze consonanten staan daarna gelatiniseerd ook gegeven. Het woordenboek zal bij elk Arabisch woord de vertalingen volgens een bestaand Arabisch-Nederlands woordenboek geven.⁵⁴ Hierna volgt een bondige beschrijving van het begrip volgens de Encyclopaedia of Islam, de oorsprong van het woord en verwante woorden. Hierna wordt er getracht een zinvolle vertaling die voor Nederlandse juristen te begrijpen is te geven.

Allah (الله a-l-h) zn. Allah (m.; -), God (m.; -)

⁵⁴ *Woordenboek Arabisch-Nederlands*, red. Jan Hoogland, Kees Versteegh, Manfred Woidich et. al., tweede druk (Amsterdam: Uitgeverij Bulaaq, 2009).

God, de enige en unieke, creëerder en heer van de dag des oordeels, de enige reden van het bestaan van de islam.⁵⁵

Deze term kan het beste niet vertaald worden, want de vertaling “god” zou correct zijn, maar het is aannemelijk dat iedereen wel het woord Allah kent en zodoende is het ook gelijk duidelijk dat het om de islam gaat.

‘Iddah (عِدَّة ‘-d-d) zn. 2: [jur.] <‘iddah: wachtperiode van vrouw (voor het sluiten van een nieuw huwelijk)>. De Arabische term voor de duratie van weduwschap, of beter gezegd, de periode waarin een weduwe of een vrouw die gescheiden is of waarvan het huwelijk ongeldig is verklaard zonder seks moet leven voordat ze mag hertrouwen. In de fiqh (zie: fiqh) zijn er twee methodes om deze periode te tellen: ofwel in maanden en dagen, vooral voor weduwes, ofwel de periode van drie menstruatiecyclussen. Er is eigenlijk ook een derde mogelijkheid: de geboorte van een kind. Wanneer een vrouw nog zwanger is op het moment van scheiden of het overlijden van haar man dan wordt ze pas als gescheiden of alleenstaand beschouwd na de geboorte. De term voor de periode die in de Koran (zie: qur`an) wordt genoemd is drie quru`, maar de betekenis van dit wordt staat onder discussie. De mālikī (zie mālikī) school hangt aan dat de quru` de periode tussen twee menstruaties in is. De ‘iddah begint officieel wanneer de scheiding wordt uitgesproken, ofwel met de dag van overlijden van de echtgenoot. Een weduwe heeft geen recht op volledig onderhoud (zie nafaqah), en een gescheiden vrouw heeft volgens de mālikī rechtsschool alleen recht op onderdak, maar niet op volledig onderhoud. De uitzondering hierop is als de vrouw zwanger is, dan heeft zij wel recht op volledig onderhoud.⁵⁶

De term ‘iddah geeft de wachtperiode voor het hertrouwen aan, hetgeen wij geen duidelijk equivalent voor hebben. Deze term onvertaald laten is dus het beste. De hoofdzakelijke reden voor de ‘iddah is de legitimiteit van eventuele kinderen: Als de vrouw nog zwanger is tijdens de ‘iddah dan wordt het kind dat daaruit voortkomt beschouwd als een kind van de eerdere echtgenoot.

⁵⁵ L. Gardet, “Allāh”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0047> (2012).

⁵⁶ Y. Linant de Bellefonds, “‘Idda”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_islam_SIM_3476> (2012).

‘ulāmā’ (عُلَمَاء ‘-l-m) zn. Mv. van ‘alim. 1: Wetenschapper, geleerde (m.; v. -s; v. wetenschapster; v.mv. -s), geleerde (m./v.; -n). 2: [rel.] Schriftgeleerde (m.; schriftgeleerden). Meervoud van ‘alim, van het woord ‘alama, “weten, bewust zijn van”. Het woord wordt gebruikt voor alle mogelijke geleerden, maar refereert meestal naar religieuze geleerden. Ze worden gezien als de bewakers, overdragers en interpreteerders van religieuze kennis, islamitische leer en wet. De term omvat ook degenen die een religieuze functie vertolken in de samenleving die een bepaalde mate van expertise in religieuze en juridische zaken vereist (zoals rechters en predikers, zie imām en qāḍi).⁵⁷

Het woord ‘ulāmā’ is vrij lastig te vertalen zonder inherente onderdelen van de betekenis te missen, maar met de hierboven gegeven uitleg erbij is het voldoende om deze term te vertalen als “islamitische geleerden”, “religieuze geleerden” of “islamitisch religieuze autoriteiten”.

ḍarar (ضَرَر d-r-r) zn. 1: schade (m., v.; -s, -n), beschadiging (v.; -en), nadeel (o.; nadelen). 2: [isl. Recht] <benadeling van vrouw door man (als grond voor echtscheiding)>.

Hoewel het woord ḍarar zelf niet als losse term voorkomt in de encyclopaedia of islam, komt het bijvoorbeeld voor bij het beschrijven van de term maṣlaḥah (zie maṣlaḥah). Hierbij is het belangrijk dat ḍarar iets is dat voorkomen dient te worden; het onrecht aandoen of pijnigen van andere mensen.⁵⁸

Het woord ḍarar is niet direct te vertalen met “mishandeling”, maar kan dit ook inhouden. Er moet voor de vertaling van dit woord dus situationeel worden gekeken. In het geval van het huwelijksrecht is ḍarar anders dan algemeen onrecht, maar een vertaling als “onrecht dat de vrouw wordt aangedaan” zou wellicht de lading dekken, vooral omdat het algemener is dan misbruik of mishandeling. ḍarar is dus significant verschillend van duurzame ontwrichting⁵⁹, aangezien er schade (aangetoond) moet zijn.

⁵⁷ Cl. Gilliot, R.C. Repp, K.A. Nizami, M.B. Hooker, Chang-Kuan Lin en J.O. Hunwick, “‘Ulamā’”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1278> (2012).

⁵⁸ M. Khadduri, “maṣlaḥah”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_5019> (2012).

⁵⁹ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 151.

fard (فَرْدُ f-r-d) zn. 1: aanneming (m., v.; -n, -s), veronderstelling (v.; -en), vooronderstelling (v.; -en). 2: [isl.] <religieuze plicht>. 3: erfdeel (o.; erfdelen).

Letterlijk “iets dat toebedeelt is, of verplicht is gemaakt”. Als technische term is dit een religieuze verplichting, hetgeen bestraft wordt als het niet gedaan wordt en beloond als het goed wordt uitgevoerd. Synoniem van wājib, maar een fard staat expliciet in de bronnen van de islam. In het islamitisch recht wordt er onderscheid gemaakt tussen fard ‘ayn (individuele verplichting, zoals het rituele gebed, vasten etc.) en fard kifāyah (gezamenlijke verplichting), waarbij de uitvoering door een groot genoeg aantal personen het individuele belang ervan overstemt (zoals het begrafenisgebed, heilige oorlog etc.).⁶⁰ Fard is een synoniem van wājib (zie: wājib). fard kan het beste vertaald worden als “(islamitische) religieuze verplichting”, omdat dat algemeen de betekenis zou dekken van zowel de gezamenlijke als de individuele verplichting. Binnen het islamitische huwelijk zijn er furūd (mv. Van fard) voor zowel de man als voor de vrouw, maar deze verschillen wel voor mannen en voor vrouwen. In het Nederlands Burgerlijk Wetboek staat dat echtgenoten dezelfde verplichtingen jegens elkaar hebben⁶¹, algemeen beschouwd de verplichtingen die samengevoegd de plichten van mannen en vrouwen in een islamitisch huwelijk zijn.

fatwá (فَتْوَى f-t-w) zn. fatwá (m., v.; -’s), <religieus-juridische uitspraak, antwoord op rechtsvraag>.

Een fatwá is de mening van een islamitische geleerde (zie: mufti) over een wetspunt. Hoewel een fatwá slechts een advies is en dus niet bindend is, wordt er veel waarde gehecht aan de fatwá’s van belangrijke mufti’s in de islamitische wereld. Het advies kan worden gegeven aan een individu, overheidsinstantie of rechter (zie: qādi). De vereisten om fatwá’s uit te kunnen vaardigen zijn islam, integriteit, rechtsgeleerdheid tot een zeker niveau (zie: ijtihād), en/of de vaardigheid in het komen tot oplossingen van problemen door middel van persoonlijke redenering.⁶²

⁶⁰ Th.W. Juynboll, “fard”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_2277> (2012).

⁶¹ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 81.

⁶² E. Tyan en J.R. Walsh, “fatwá”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0219> (2012).

Het woord fatwá is vrij algemeen bekend in de samenleving, en met de bovenstaande uitleg erbij zou het verstandig zijn om het woord niet te vertalen. Als het wel vertaald wordt is de beste vertaling een niet-bindend juridisch advies.

fiqh (فقه f-q-h) zn. <(islamitische) religieuze rechtswetenschap, fiqh>.

De term fiqh verwijst meestal naar religieuze kennis, vooral op het vlak van het islamitisch recht dat wordt afgeleid uit ijtihād (zie ijtihād). De term faqīh (mv. fuqahāʾ) wordt gebruikt voor iemand die deze kennis bezit. De oorsprong van het woord f-q-h duidt op subtiële en doordrongen inzicht en begrip, vooral van de taal. Deze vorm van begrip werd gelijkgesteld aan expertise over de overgedragen bronnen. De primaire religieuze beroepen voor een faqīh waren qāḍī (zie qāḍī), leraar en juridisch adviseur (zie mufti).⁶³

Fiqh wordt vaak vertaald naar rechtsgeleerdheid, maar het houdt veel meer in dan dat. Een iets betere vertaling zou “(islamitisch) rechtsbegrip” zijn.

ḥadīth (حديث h-d-th) zn. 1: gesprek (o.; -ken), praatje (o.; -s). 2: interview (o.; -s). 3: roddel (m.; -s), gerucht (o.; -en). 4: [rel.] traditie (v.; -s), <traditie van de profeet Mohammed overgeleverd door zijn metgezellen>.

Letterlijk: ḥadīth “spraak, vertelling” is de technische term voor de islamitische traditie van het exemplarische gedrag van de profeet mohammed (zie nabī, sunnah), tentoongespreid door zijn woorden en daden en zijn stilzwijgende goedkeuring van de daden en woorden van zijn metgezellen. Een ḥadīth is ook de naam van de individuele verhalen over de profeet. ḥadīths bestaan uit de matn(substantieve tekst) en de isnād (overlevering). Deze overlevering is vaak een ketting van wie de traditie hebben overgeleverd vanaf de profeet zelf tot degene die de ḥadīth op heeft geschreven. Er zijn vaak meerdere wegen van overlevering die voor dezelfde ḥadīth worden gebruikt om de betrouwbaarheid en waarheid van de ḥadīth te garanderen.⁶⁴

⁶³ Ahmed, El Shamsy, “Fiqh, faqīh, fuqahāʾ”, in: *Encyclopaedia of Islam, THREE*, red. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Everett Rowson, laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_ei3_COM_27135> (2015).

⁶⁴ Pavel Pavlovitch, “ḥadīth”, in: *Encyclopaedia of Islam, THREE*, red. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Everett Rowson. Laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_ei3_COM_30163> (2018).

Een uitgebreide uitleg van ḥadīth is minder nodig als er in de vertaling wordt gekozen voor algemene woorden, zoals “voorbeeld van de profeet”, “rechtsbron” of “islamitische traditie”, afhankelijk van de kontekst.

ḥajj (حَجّ h-j-j) zn. Hadj (m.; -), bedevaart (m., v.; -en), pilgrimage (v.; -s), pelgrimstocht (m.; -en), <bedevaart naar Mekka (hadj)>.

De bedevaart naar Mekka, Arafat en Mina, één van de vijf zuilen van de Islam. Een invloedrijke jaarlijkse gebeurtenis waar ook moslims die er niet fysiek bij zijn mee te maken krijgen in hun dagelijkse leven. Voor de moslimgemeenschap is het een gelegenheid om een overzicht te krijgen van de verrekendheid en kracht van het geloof. Elke moslim wordt geacht de ḥajj ten minste één keer in zijn of haar leven te maken, tenzij ze daartoe niet in staat zijn door medische of financiële redenen.⁶⁵

De ḥajj is bekend genoeg om onvertaald te laten. Als er toch noodzaak voor meer uitleg is dan is “jaarlijkse pilgrimage naar Mekka” duidelijk genoeg.

ḥalāl (حَلَال h-l-l) bn. ḥalāl, <ritueel geslacht>, <ritueel rein>, <toegestaan>.

Het woord ḥalāl heeft geen eigen pagina in de encyclopaedia of islam, maar op de pagina dietary law wordt het woord vertaald als wettig, en het tegenovergestelde van verboden (zie ḥarām).⁶⁶

Ḥalāl is in Nederland vooral bekend om de voedselvoorschriften, dus een betere vertaling om hier een onderscheid mee te maken zou “religieus/moreel verplicht (voor moslims)” zijn. Het kan nuttig zijn om erbij te vermelden dat het het tegenovergestelde van ḥarām is.

ḥanafī (حَنَفِيّ h-n-f) bn. 1: Hanafitisch; al-madhhab al-ḥanafī <de ḥanafitische rechtsschool>. 2: Hanafiet (aanhanger van de ḥanafitische rechtsschool).

⁶⁵ A.J. Wensinck, J. Jomier en B. Lewis, “Ḥadīdj”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0249> (2012).

⁶⁶ Ersilia Francesca, “Dietary law”, in: *Encyclopaedia of Islam, THREE*, red. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Everett Rowson, laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_ei3_COM_26018> (2012).

Abū ḥanīfah was een 8e eeuwse theoloog, jurist en de stichter van de ḥanafitische rechtsschool. Hij was alleen bekend door de boeken van zijn volgelingen.⁶⁷ (zie madhhab).

“De Hanafitische rechtsschool” is een afdoende vertaling. Als er specifiekere informatie nodig is dan dient men zich beter in te lezen en is dit niet kortweg te vertalen.

ḥanbalī (حَنَبَلِيّ h-n-b-l) bn. 1: ḥanbalītisch; al-madhhab al-ḥanbalī <de ḥanbalītische rechtsschool>. 2: [zn.] <ḥanbalīet (aanhanger van de ḥanbalītische rechtsschool)>.

Aḥmad ibn ḥanbal was de stichter van de ḥanbalītische rechtsschool en een verzamelaar van ḥadīths. In zijn werken staat de rol van de koran en ḥadīth centraal, en zijn de mensen die bevoegd zijn volgens hem om dit te interpreteren zeer zeldzaam.⁶⁸ (zie madhhab).

“De Hanbalische rechtsschool” is een afdoende vertaling. Als er specifiekere informatie nodig is dan dient men zich beter in te lezen en is dit niet kortweg te vertalen.

ḥarām (حَرَام h-r-m) bn. Verboden, taboe.

Het woord ḥarām heeft geen eigen pagina in de encyclopaedia os islam, maar op de pagina dietary law wordt het woord vertaald als verboden, en het tegenovergestelde van wettig (zie ḥalāl).⁶⁹

Een goede vertaling van ḥarām zou “verboden” zijn, maar om verwarring binnen het Nederlandse rechtssysteem te voorkomen zou het nuttiger zijn om dit te vertalen als “moreel/religieus verboden”.

ḥukm (حُكْم h-k-m) mv: aḥkām. Zn. 1: bewind (o.; -), macht (m., v.; -), regering (v.; -), heerschappij (v.; -en), gezag (o.; -). 2: [jur] vonnis (o.; -en), uitspraak (m., v.; uitspraken), beschikking (v.; -en), arrest (o.; -en), arbitrage (v.; -). 3: bepaling (v.; -en), clause (m., v.; -s). 4: oordeel (o.; oordelen), beoordeling (v.; -en). 5: decreet (o.; decreten), verordening (v.; -en).

⁶⁷ Hiroyuki Yanagihashi, “Abū Ḥanīfa”, in: *Encyclopaedia of Islam, THREE*, red. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Everett Rowson, laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_ei3_COM_0151> (2007).

⁶⁸ Livnat Holtzman, “Aḥmad b. Ḥanbal”, in: *Encyclopaedia of Islam, THREE*, red. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Everett Rowson, laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_ei3_COM_23414> (2009).

⁶⁹ Francesca, “Dietary law”.

Ḥukm is een juridische beslissing of bepaling. Het meervoud aḥkām betekent regels / wetten.⁷⁰

Een dergelijke beslissing wordt genomen door een islamitische rechter (zie: qāḍi).

“Religieuze beslissing/bepaling” is een nuttige vertaling. Ook zou “religieus moreel waardeoordeel” gebruikt kunnen worden. Vonnis of rechterlijke uitspraak is in de meeste contexten ook een bruikbare vertaling. Een ḥukm is vergelijkbaar met een Nederlandse eindvonnis. (zie: ṭalāq, khul‘)

ijmā‘ (إجماع j-m-‘) zn. Eensgezindheid (v.; -), unanimiteit (v.; -), consensus (m.; -), eenstemmigheid (v.; -)

Het derde, en in de praktijk belangrijkste, van de basissen van de islamitische religieuze wetgeving. In theorie betreft het de unanieme overeenstemming van de ummah (zie ummah) over een regulering (zie ḥukm) die door god is opgelegd.⁷¹

Ijmā‘ kan het beste worden als “algemene islamitische consensus”. Ook zou er archaïscher kunnen worden gekozen voor bijvoorbeeld “Islamitische geleerden zijn het erover eens dat ...”.

Ijmā‘ is een van de bronnen van het islamitisch recht.(zie fiqh)

ijtihād (اجتهاد j-h-d) zn. 1: ijver (m.; -), vlijt (m., v.; -). 2: [isl.] <uitoefening van eigen interpretaties (isl. recht)>, <onafhankelijk oordeel van een wetgeleerde>.

Ijtihād, letterlijk jezelf aanwenden, is de technische term in het islamitisch recht voor individueel beredeneren en voor het gebruik van de methode van redeneren door analogie. De juridische geleerde die bevoegd is om het toe te wenden wordt een mujtahid genoemd. Ijtihad werd veel gebruikt in de vroege islam en had een centrale rol in het islamitisch recht.⁷²

Ijtihad is een term die lastig te vertalen is zonder iets van de betekenis te verliezen. Omdat het bijna onvermijdelijk is om iets van die betekenis te verliezen is het wellicht verstandiger om het welwetend verkeerd maar relatief begrijpelijk te vertalen. Zo zouden “islamitische wetsinterpretatie” of “islamitisch gewoonterecht” bruikbare vertalingen kunnen zijn. Volledig

⁷⁰ J. Schacht, “Aḥkām”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_0376> (2012).

⁷¹ M. Bernard, “Ijmā‘”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0350> (2012).

⁷² Schacht en MacDonald, “Ijtihād”.

begrip van de islam is niet noodzakelijk om te begrijpen wat er tijdens een Nederlandse rechtszitting gebeurt. Ijtihad als bron van het recht kan worden vergeleken met de Nederlandse grondslagen van het recht voor de rechters. In Nederland wordt de interpretatie van wetten door rechters gedaan. Zij bepalen naar de situatie, naar wat het rechtboek zegt en naar precedënten in het recht de interpretatie van de wet in individuele zaken.⁷³ Dit is in essentie relatief vergelijkbaar met ijtihād, omdat het uitgaat van de rede en van individuele gevallen en de interpretatie die daarbij gezocht kan worden. Hieruit zou jurisprudentie (zie fiqh) ook een goede vertaling blijken te zijn, maar een islamitische rechter (zie qāḍi) kan nooit iets beslissen op basis van louter ijtihād: de andere rechtsbronnen van de sharī‘ah blijven eveneens van toepassing.

imām (إمام a-m-m) zn. 1: imām (m.; -s), voorganger (m.; mv. -s; v. voorgangster; v.mv. -s). 2: <één van de opvolgers van Ali als leider van de sjiitische geloofsgemeenschap>.

Het imāmschap is in betekenis het “opperste leiderschap” van de islamitische gemeenschap (zie ummah) na de dood van de profeet (zie nabī). De imām hoort de gemeenschap voor te gaan in het gebed, en werd geacht om grote kennis te hebben van de islam.⁷⁴ In latere tijden veranderde de term imām naar niet meer alleen de religieuze leider van de algehele moslingemeenschap, maar de leider van een moskee die bij die specifieke moskee voorgaat in het gebed. Dit is ook de betekenis die het woord imām in de moderne samenleving heeft.⁷⁵

Imam is een dusdanig bekend begrip dat het niet vertaald hoeft te worden.

islām (إسلام s-l-m) zn. Islam (m.; -).

Islam is de onderwerping/ volledige overgave aan god. Degene die zich onderwerpt is de moslim. Vanwege de negatieve connotaties in het westen van de vertaling “onderwerpen”, hetgeen voor moslims in de betekenis van het woord islam nooit negatief kan zijn, wordt het vaak vertaald met “volledige persoonlijke overgave aan god”. Volgens professor Cantwell Smith

⁷³ L. Jansen en M. de Blois, *Nederlands recht begrepen* (Den Haag: Boom Juridisch, 2020), 36-40.

⁷⁴ W. Madelung, “Imāma”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0369> (2012).

⁷⁵ J. Pedersen, R. Hillenbrand, J. Burton-Page, P.A. Andrews, G.F. Pijper, A.H. Christie, A.D.W. Forbes, G.S.P. Freeman-Greenville en A. Samb, “Masjdīd”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0694> (2012).

zijn er tegenwoordig drie betekenissen van het woord islam: de directe existentiële betekenis van volledige persoonlijke overgave aan god, de empirische realiteit van de “islamitische wereld” zoals die sociologisch gezien bestaat, en als ideale moslimgemeenschap, als historisch ideaal. Deze drie betekenissen zijn in de islamitische gedachtengang onlosmakelijk verbonden.⁷⁶ Hoewel er zoals hierboven genoemd meerdere belevingen zijn van het woord islam, wordt het in het familierecht bedoelt als louter de religie. Dit is waarom een vertaling of verdere uitleg overbodig zijn.

jabr (جَبْر j-b-r) zn. 1: [math.] algebra (m., v.; -). 2: [rel.] <noodzaak, overmacht (isl. recht)>. 3: dwang (m.; -).

De dwang om in het huwelijk te treden, uitgeoefend op één van of beide partijen. Deze dwang is naar oude pre-islamitische traditie, en in de vroege islam was het verboden voor de vader of voogd (zie wilāyah) om een dochter uit te huwelijken zonder haar overeenstemming. In alle vier de rechtscholen (zie madhhab) werd het toch doctrine. Over het algemeen mag de wālī (zie wilāyah) alleen bepalen met wie de vrouw trouwt als ze nog niet de puberteit in is gegaan of geen maagd meer is, maar de verschillende rechtsscholen hebben hier verschillende interpretaties voor.⁷⁷

In het Nederlands recht is een dergelijk principe als jabr verboden, omdat iedereen voor zichzelf beslissingen neemt. Desalniettemin is het juist daarom belangrijk dat de vertaling nuttig is voor advocaten. Omdat het in de praktijk praktisch altijd een mannelijk familielid van de vrouw is die jabr over haar heeft, is het verstandig om dit woord voor het praktisch gebruik te vertalen als “(de wil van de vader/mannelijk familielid om)uit(te)huwelijken”. Hieruit volgt weer dat volgens het Nederlands recht een dergelijk huwelijk gesloten op basis van uithuwelijking nietig verklaard kan worden omdat dwang een geldige reden is voor neitigverklaring van het Nederlandse huwelijk.⁷⁸

⁷⁶ L. Gardet en J. Jomier, “Islām”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0387> (2012).

⁷⁷ Ch. Pellat, “Djabr”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_8482> (2012).

⁷⁸ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 71.

khul' (كُلْ kh-l-') zn. < verstoting tegen compensatie (echtscheiding op verzoek van de vrouw)>. Khul' wordt beschreven als het op goede termen terugkopen van de vrijheid van de vrouw (door de vrouw) in het huwelijk. Vaak is deze betaling een gedeeltelijke of volledige teruggave van de bruidsschat aan de man (zie mahr). khul' is dus een scheiding die vanuit de vrouw wordt geïnitieerd.⁷⁹

Khul' is een interessante term om te vertalen. De vertaling is afhankelijk van het (burgerlijk) huwelijkscontract dat is afgesloten. Als er een los islamitisch huwelijk is naast het burgerlijk huwelijk is dit “scheiding door de vrouw van de man door de bruidsschat terug te betalen”. Zoals eerder genoemd is het echter ingewikkelder als er een los burgerlijk en religieus huwelijk hebben plaatsgevonden. In vergelijking met het Nederlandse recht is het belangrijk dat de scheiding uitgesproken kan door beide echtgenoten op dezelfde grond: duurzame ontwrichting.⁸⁰ Khul' is in het islamitisch recht veelal het scheiden vanuit de vrouw alleen. Voor het scheiden vanuit de man, zie ṭalāq.

madhhab (مَذْهَب dh-h-b) zn. Stroming (v.; -en), school (m., v.; scholen), leer (m., v.; leren), <islamitische rechtsschool>.

Madhhab is letterlijk “een manier, weg, of wijze van gedragen of handelen”. Als religieuze, filosofische of gerechtelijke term is het “een doctrine, leerstelling, of opinie ten opzichte van een specifieke zaak”, en in het recht specifiek is het een technische term die vaak vertaald wordt als “rechtsschool”, specifiek doelend op één van de vier soennitische rechtsscholen: de ḥanafitische, mālikītische, shāfi'ītische en ḥanbalītische rechtsscholen. (zie ḥanbalī, mālikī, shāfi'ī en ḥanafī). Deze rechtsscholen hebben hun eigen benadering van fiqh (zie fiqh) en verschillen vaak onderling van meningen over specifieke zaken.⁸¹

Een bruikbare vertaling is “islamitische rechtsschool”.

mahr (مَهْر m-h-r) zn. Bruidsgave (m., v.; -n), bruidsschat (m.; -ten).

⁷⁹ J. Schacht en A. Layish, “Ṭalāq”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst beocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1159> (2012).

⁸⁰ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 150.

⁸¹ “Madhhab”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_8798> (2012).

Mahr is de bruidsschat die bij voltrekking van een huwelijk door de bruidegom aan de bruid wordt gegeven. Deze bruidsschat wordt het persoonlijke bezit van de bruid. In vroeger tijden werd de vrouw “gekocht” doordat de mahr aan de vader van de bruid werd betaald. Als het huwelijk vanuit de man wordt ontbonden (zie *ṭalāq*) blijft de bruidsschat van de vrouw. Als de man van de vrouw scheidt voordat het huwelijk is geconsumeerd is hij nog steeds verplicht de helft van de bruidsschat aan haar af te staan. In de rechtsscholen (zie *madhhab*) is de mahr een verplicht onderdeel voor een legaal huwelijk; zonder mahr is het huwelijk ongeldig.⁸²

De beste vertaling is “bruidsschat”, maar omdat dat in het Nederlandse recht niet bestaat is het moeilijk om de implicaties ervan te begrijpen. Het is dus afhankelijk van de huwelijkse voorwaarden, zoals eerder vermeld. De huwelijkse voorwaarden kunnen van tevoren worden bepaald in samenspraak met beide echtgenoten en dienen voor het Nederlands recht door middel van een notariële akte worden opgemaakt.⁸³ Het zou mogelijk kunnen zijn dat bij een scheiding de bruidsschat als huwelijkse voorwaarde niet wordt geaccepteerd; immers zegt BWB 1:149 dat een huwelijk wordt ontbonden door een scheiding, en bij een scheiding zijn geen andere vereisten dan de duurzame ontwijking van het huwelijk. Eventueel kunnen andere regelingen contractueel worden vastgelegd, maar de terugbetaling van de mahr als reden tot scheiding gaat tegen de Nederlandse wet in. Zodoende zou een echtscheiding moeten worden uitgesproken alsmede dat daarvoor of daarna contractuele afspraken omtrent geld (betreffende hier de bruidsschat) moeten worden afgesloten. Hierbij is het zo dat het een het ander niet uitsluit, maar wel zo dat deze betaling en de scheiding niet wettelijk aan elkaar verbonden zijn.

makrūh (مَكْرُوه k-r-h) I zn. Ongemak (o.; -ken), <iets onplezierigs>, <vervelend voorval>. II bn. 1: gehaat, onaangenaam. 2: [isl.] afkeurenswaardig.

Makrūh heeft als vertaling “een verwerpelijke actie, of actie waartegen wordt gefronsd”. Het is één van de vijf categorieën (zie *ḥukm*) van menselijke acties volgens de *sharī‘ah* (zie *sharī‘ah*).⁸⁴

⁸² O. Spies, “Mahr”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_4806> (2012).

⁸³ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 114-117.

⁸⁴ “*makrūh*”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_DUM_2483> (2012).

Omdat dit een waardeoordeel is met juridische implicaties in de islam, is de beste vertaling “afgeraden”. Het woord heeft in het Nederlandse recht geen equivalent.

mālikī (مالكي m-l-k) bn. mālikītisch; al-madhhab al-mālikī <de mālikītische rechtsschool>.

Mālik ibn anas (niet te verwarren met anas ibn malik) was een islamitische jurist en de stichter van de mālikī rechtsschool (zie madhhab). De studie van ḥadīths voor juridische argumentatie staat centraal en er wordt onderscheid gemaakt tussen twee zaken: religieuze plichten en algemene wetgeving (zie mu‘āmalāt).⁸⁵

“De mālikītische rechtsschool” is een afdoende vertaling. Als er specifiekere informatie nodig is dan dient men zich beter in te lezen en is dit niet kortweg te vertalen.

maṣlaḥah (مصلحة s-l-h) zn. 1: dienst (m.; -en), bureau (o.; -s). 2: belang (o.; -en).

Maṣlaḥah komt van het werkwoord ṣalaḥa, “repareren of verbeteren”. Ook betekent het “noodzaak”, maar over het algemeen betekent het “welvaart” en het wordt door juristen gebruikt als term voor “algemeen goed” en “publiek belang”. Alles wat helpt om onrecht (zie ḍarar) tegen te gaan en het algemeen belang van de mensheid dienst wordt maṣlaḥah genoemd. Het is een basis voor juridische beslissingen.⁸⁶

Maṣlaḥah is het beste te vertalen als “algemeen belang” of “het goede”.

mu‘āmalāt (مُعَامَلَات m-l) zn. 1: behandeling (v.; -en), bejegening (v.; -en), aanpak (m.; -). 2: transactie (v.; transacties, transactiën). 3: [isl. Recht] <transactie tussen personen>.

Mu‘āmalāt is een term die in de jurisprudentie (zie fiqh) over bilaterale contracten gaat. Het betreft de onderlinge verhoudingen tussen mensen.⁸⁷

Mu‘āmalāt is het beste te vertalen als “islamitisch burgerlijk recht”.

mubāḥ (مُبَاح b-w-h) bn. Toelaatbaar, geoorloofd, <toegestaan (isl. recht)>.

⁸⁵ N. Cottart, “mālikīyya”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0652> (2012).

⁸⁶ Khadduri, “maṣlaḥah”.

⁸⁷ M. Bernand, “Mu‘āmalāt”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_5271> (2012).

mubāḥ betekent “geoorloof, geautoriseerd”, en is één van de vijf juridische termen van menselijke daden (zie ḥukm).⁸⁸

Mubāḥ is een waardeoordeel dat in essentie neutraal is: het is niet goed en niet slecht. Dit is waarom het het beste te vertalen is als “neutraal” of “geoorloofd”. Het heeft geen equivalent in het Nederlands recht.

mudawwanaht al-usra (مُؤَوَّاتَةُ الْأُسْرَةِ d-w-n) <familiewetboek (Mar.)>.

De mudawwanah staat niet in de encyclopaedia of islam.

De mudawwanaht al-usra kan vertaald worden als “het Marokkaanse (op de sharī‘ah gebaseerde) familierecht”.

mufti (مُفْتٍ f-t-w) zn. Moefti (m.; -’s), <religieus wetgeleerde>.

Een mufti is een juridisch adviseur die fatwá’s geeft (zie fatwá).⁸⁹

Mufti is een relatief bekend begrip, en kan het beste vertaald worden als “islamitisch juridisch adviseur”, of simpelweg “mufti/moefti”.

mustaḥabb (مُسْتَحَبَّ h-b-b) bn. Wenselijk.

Mustaḥabb betekent “aangeraden” en is één van de beschrijvingen van menselijk gedrag (zie ḥukm).

Mustaḥabb is een waardeoordeel en kan het beste vertaald worden als “aangeraden” of “wenselijk”. In het islamitische recht is dit een term die voor iets staat wat niet verplicht noch verboden is; de twee manieren die in het Nederlandse recht gebruikt worden.

nabī (نَبِيٍّ n-b-y) zn. Profeet (m.; profeten).

Nabī betekent profeet, en hoewel het voor meerdere profeten gebruikt kan worden betekent al-nabī in de islamitische wereld praktisch altijd de profeet Muhammad. Het geloof dat Muhammad de boodschapper van god is is één van de belangrijkste peilers van de islam. Hij leverde de koran (zie qur’ān) over aan de mensen en werd de leider van de eerste islamitische

⁸⁸ “mubāḥ”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_DUM_2729> (2012).

⁸⁹ Tyan, en Walsh, “fatwá”.

geloofsgemeenschap (zie ummah). Volgens de overlevering was Muhammad door god zelf uitgekozen om zijn profeet te zijn en was hij gevrijwaard van de fouten die normale mensen maken. Voor soennitische moslims is het gedrag van Muhammad dan ook exemplarisch, en zijn uitspraken en daden zijn vormend voor het islamitisch recht (zie sunnah, ḥadīth). Hierdoor heeft Muhammad een centrale plaats in de islam gekregen.⁹⁰

Nabī is het beste te vertalen als “de profeet mohammed”.

nafaqah (نَفَقَة n-f-q) zn. 1: kost (m.; -en), uitgave (m., v.; -n), onderhoud (o.; -) 2: alimentatie (v.; -).

Nafaqah is in het islamitisch recht het onderhoud, de noodzakelijkheden voor het leven zoals voedsel, kleding en onderdak. De verplichting tot het onderhouden van een persoon kan ontstaan uit verwantschap, eigenaarschap en het huwelijk. Vaders zijn verplicht om (erkende) kinderen te onderhouden, tenzij die voldoende eigendom hebben om voor zichzelf te zorgen. De eigenaar van een slaaf dient voor het onderhoud van zijn slaaf te zorgen. En het meest relevant hier, een echtgenoot is genoodzaakt om voor zijn vrouw te zorgen. Deze verplichting ontstaat pas na de consummatie van het huwelijk, wanneer ze gaan samenwonen, en is ongeacht haar behoefte. Een vrouw hoeft volgens de wetsscholen nooit haar kamer te delen met familieleden. De plicht tot onderhoud van de vrouw eindigt met het overlijden van de man of met een scheiding. Bij de scheiding van de man (zie ṭalāq) heeft ze recht op onderhoud zolang de scheiding niet compleet is. Als de vrouw na de scheiding zwanger blijkt, moet de (ex)man haar nog onderhouden totdat ze dat niet meer is. De plicht tot nafaqah eindigt ook als de vrouw ongehoorzaam is. Dit geldt niet als haar ongehoorzaamheid gerechtvaardigd is, bijvoorbeeld als het huis waarin ze moet wonen niet aan de wettelijke bepalingen voldoet.⁹¹

nafaqah is vergelijkbaar in essentie met alimentatie, maar het grote verschil is dat de nafaqah onderdeel is van het huwelijk, en alimentatie vaak na de scheiding doorgaat waar nafaqah dat niet doet. Als het om kinderen voortgekomen uit het huwelijk gaat is “alimentatie” een goede

⁹⁰ F. Buhl, A.T. Welch, Annemarie Schimmel, A. Noth en Trude Ehlert, “Muḥammad”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0780> (2012).

⁹¹ R. Peters, “Nafaqa”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1436> (2012).

vertaling, maar als het om de vrouw gaat is “levensonderhoud tijdens het huwelijk” de beste vertaling. In Nederland is het verschaffen van noodzakelijkheden een eis voor beide echtgenoten, dus in bepaalde situaties kan dit betekenen dat de vrouw de man ook moet onderhouden.⁹² Daarnaast is er binnen het Nederlands recht nog een verplichting tot onderhoud na de scheiding.⁹³ De periode waarin dit noodzakelijk is is aanzienlijk langer dan de in het islamitisch recht vastgestelde periode (zie ‘iddah).

nikāḥ (نِكَاح n-k-h) zn. 1: huwelijk (o.; -en). 2: geslachtsdaad (m., v.; geslachtsdaden).

Nikāḥ is oorspronkelijk het woord voor geslachtsgemeenschap, maar al in de koran (zie: qur’ān) wordt het verbruikt voor het huwelijkscontract. In de islam is een bruidsschat verplicht (zie mahr) en is het verboden te trouwen met nabije bloedverwanten. In het islamitisch recht wordt het huwelijk voltrokken tussen de bruidegom en de voogd (zie wilāyah) van de bruid. Er dienen ten minste twee getuigen te zijn. Kinderen worden alleen automatisch erkend als ze binnen een huwelijk zijn geboren (of tijdens de ‘iddah, zie ‘iddah), maar de man kan er voor kiezen om buitenechtelijke kinderen ook als zijn kinderen te adopteren. Als een man in staat is meerdere vrouwen te onderhouden (zie nafaqah) en dit goed voor de vrouwen wordt geacht, is polygamie toegestaan. Het scheiden kan eenzijdig vanaf de man (zie ṭalāq) of vanuit de vrouw (zie khul’).⁹⁴ nikāḥ is het beste te vertalen als “islamitisch huwelijk”, hoewel gewoon “huwelijk” ook correct is. De verschillen met het Nederlandsche staatshuwelijk en nikāḥ zijn onder andere de voltrekking van het huwelijk; bij de nikāḥ wordt het huwelijk voltrokken door de imām (zie imām) en in het Nederlandse rechtssysteem is dit de verantwoordelijkheid van de ambtenaar van de burgerlijke stand.⁹⁵ Huwelijken met nabije bloedverwanten is ook in Nederland verboden.⁹⁶ Het huwelijk wordt in Nederland ook niet door een voogd voltrokken, maar door beide partijen samen. Er bestaat een situatie waarin toestemming voor het huwelijk vereist is van een ander dan

⁹² Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 81.

⁹³ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 155-157.

⁹⁴ J. Schacht, A. Layish, R. Shaham, Ghaus Ansari, J.M. Otto, S. Pompe, J. Knappert, en Jean Boyd, “nikāḥ”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0863> (2012).

⁹⁵ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 44.

⁹⁶ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 41.

een van beide partijen, maar dit is in dat geval niet de voogd.⁹⁷ Tevens is polygamie in de Nederlandse wet verboden.⁹⁸

qāḍi (قاضٍ q-y-d) I zn. Rechter (m.; -s). II bn. Dodelijk, fataal, noodlottig.

Qāḍi is een rechter, vertegenwoordiger van de autoriteiten, rechtsbevoegd. Een qāḍi kan beslissingen nemen in zaken uit het islamitisch recht, maar neemt die beslissingen vaak met de directe of indirecte hulp van religieuze geleerden (zie: ‘ulāmā’, mufti).

Qāḍi is het beste te vertalen als “islamitisch rechter/sharī‘ahrechter”, wel moet genoteerd worden dat een sharī‘ahrechtbank geen erkende autoriteit heeft in Nederland. Een islamitische rechter heeft andere rechtsbronnen (zie fiqh, ijtihād, ijmā‘, qur‘an, ḥadīth, qiyās) dan een Nederlandse rechter.

qiyās (قياس q-y-s) zn. 1: dimensie (v.; -s), afmeting (v.; -en), maat (m., v.; maten). 2: analogie (v.; -ën), vergelijking (v.; -en). 3: maat (m., v.; maten). 4: meting (v.; -en). 5: [fil.] syllogisme (o.; -n), redenering (v.; -en).

Qiyās betekent beredeneren door middel van analogie en is de vierde bron van het islamitisch recht. qiyās kan zowel indicatief als deductief beredeneren zijn. Zodoende is qiyās het vertalen van het bekende naar het onbekende (de specifieke nieuwe situatie). Op een bepaalde manier is qiyās vergelijkbaar met het common law systeem: er wordt naar eerdere beredenaties gekeken om die gelijk te kunnen trekken aan de nieuwe situaties in het recht. De koran en ḥadīth zijn hiervoor ook van belang (zie qur‘ān, ḥadīth).⁹⁹

Qiyās is het beste te vertalen als “(islamitisch) gewoonterecht” of “rechttopvattingen voortkomend uit de islam”.

qiwāmah (قِوَامَة q-w-m) zn. Curatele (m., v.; -), voogdij (v.; -), toezicht (o.; -).

Qiwāmah heeft geen eigen pagina in de encyclopaedia of islam.

⁹⁷ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 38, 39, 44.

⁹⁸ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 33.

⁹⁹ M. Bernand en G. Troupeau, “Qiyās”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0527> (2012).

Qiwāmah is vergelijkbaar met curatele¹⁰⁰ in de praktijk, maar de redenen voor curatele zoals die in het Nederlandse recht zijn opgenomen zijn verschillend van de redenen voor qiwāmah in het islamitisch recht. Qiwāmah kan in het islamitisch recht bijvoorbeeld voorkomen bij minderjarigen (het is in Nederland verboden om als minderjarige te trouwen¹⁰¹) of bij vrouwen over het algemeen, hetgeen in het Nederlandse recht ook niet zo is.

qur'ān (قُرْآن q-r-a) zn. Koran (m.; -).

De qur'ān is het islamitische geschrift dat de openbaring van god zoals die overgedragen is door de profeet muhammad (zie nabī) bewaart in een vaste, geschreven vorm. De qur'ān bestaat uit 114 sura's (hoofdstukken) die opgedeeld zijn in ayahs (verzen). De qur'ān is voor moslims veel belangrijker dan heilige geschriften in de westerse cultuur. De orale vorm is het belangrijkste, met een grote nadruk op het reciteren van de verzen. Het woord qur'ān stamt dan ook af van het werkwoord qara'a, hetgeen reciteren betekent. Het reciteren van de qur'ān wordt makkelijker gemaakt omdat een Arabische vorm van rijm voor vele van de verzen wordt gebruikt. De qur'ān is voor moslims perfect, hetgeen ervoor zorgt dat de tekst onveranderlijk is en zowel de tekst zelf in het Arabisch als de betekenis van de tekst van groot belang is in de islam. Pas enkele eeuwen na de dood van de profeet werd de qur'ān vastgesteld als geschreven bron; hiervoor was de overlevering alleen in gereciteerde vorm. De qur'ān is de belangrijkste bron van het islamitisch recht.¹⁰²

Qur'ān is vanwege de bekendheid van het woord het beste simpelweg vertaald als “koran”.

ramadān (رَمَضَان r-m-d) zn. 1: ramadān (m.; -), <negende maand van het islamitisch jaar>. 2: <ramadān (mannelijke eigennaam)>.

Ramadān is de naam van de negende maand van het islamitische jaar (het islamitische jaar kent een maandkalender, waardoor elk jaar deze periode een paar dagen verschuift). Het is de enige

¹⁰⁰ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 37, 38.

¹⁰¹ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 31.

¹⁰² A.T. Welch, R. Paret en J.D. Pearson, “al-Ḳur’ān”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0543> (2012).

maand die in de koran wordt genoemd (zie: qur’ān) en staat onlosmakelijk verbonden met het vasten (zie ṣawm). Het vasten tijdens ramaḍān is één van de zuilen van de islam.¹⁰³

Ramaḍān is een vrij bekend begrip en kan het beste niet vertaald worden. Als het toch vertaald moet worden is “de heilige islamitische vastenmaand” de meest inclusieve vertaling.

ṣalāh (صلاة s-l-w) zn. Gebed (o.; -en), bede (m., v.; -n).

De ṣalāh is het rituele gebed. Het is één van de zuilen van de islam en elke moslim wordt geacht de ṣalāh uit te voeren. Voor het gebed wordt opgeroepen in de moskee. Daarna moeten moslims zich ritueel wassen voordat ze aan het gebed beginnen. Bepaalde gebeden op de dag zijn belangrijker dan andere, en het middaggebed op de vrijdag is het belangrijkste. Het gebed is dagelijks vijf keer verplicht voor elke volwassen moslimman- of vrouw, wordt gericht naar de Ka’bah in Mekka, is meestal in het Arabisch en wordt ten minste eens per week gezamenlijk in de moskee uitgevoerd. Het wordt voorgeleid door de imām (zie: imām) in de moskee en is zeer ritueel. Wanneer men een fout maakt bij het bidden en daar voordat het gebed ten einde is achter komt, wordt men geacht om opnieuw te beginnen.¹⁰⁴

Ṣalāh is het beste niet te vertalen of te vertalen als “het islamitisch gebed”.

ṣawm (صَوْم s-w-m) zn. Vasten (m.; -).

Het woord ṣawm betekende origineel rustig zijn. De moderne betekenis van het woord is het vasten. Het is één van de zuilen van de islam, vooral tijdens de ramaḍān (zie: ramaḍān). Bij het vasten hoort men terwijl de zon op is niet te eten, drinken, roken of geslachtsgemeenschap te hebben. Er bestaat zowel verplicht vasten (zie: wājib) als vrijwillig vasten. Als het een persoon voor medische of praktische redenen niet mogelijk is om te vasten, dan is het toegestaan om het vasten te breken.¹⁰⁵

¹⁰³ M. Plessner, “ramaḍān”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_6208> (2012).

¹⁰⁴ G. Monnot, “ṣalāh”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0983> (2012).

¹⁰⁵ C.C. Berg-[red.], “ṣawm”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1008> (2012).

Ṣawm is het beste te vertalen als “het (islamitische) vasten (tijdens de ramadān)”.

shāfi‘ī (شافعي sh-f-‘) bn. Sjafi’itisch; al-madhhab al-shāfi‘ī <de sjafi’itische rechtsschool>.

al-Shāfi‘ah is de naamgever van één van de vier rechtsscholen (zie: madhhab) van het islamitisch recht. Hij was een jurist en de bedenker van de fiqh (zie: fiqh) zoals die na hem werd beoefend.¹⁰⁶

“De shāfi‘itische rechtsschool” is een afdoende vertaling. Als er specifiekere informatie nodig is dan dient men zich beter in te lezen en is dit niet kortweg te vertalen.

shahādah (شهادة sh-h-d) zn. 1: verklaring (v.; -en), getuigenis (v., o.; -sen), getuigenverklaring (v.; -en). 2: diploma (o.; ‘s), akte (m., v.; -n, -s), brevet (o.; -ten), certificaat (o.; certificaten). 3: akte (m., v.; -n, -s), oorkonde (m., v.; -n, -s), getuigenschrift (o.; -en). 4: [isl.] geloofsbelijdenis (v.; -sen), belijdenis (v.; -sen), credo (o.; -’s).

Het woord shahādah stamt af van het werkwoord shahada, dat vier betekenissen heeft: present zijn, met eigen ogen zien of getuige zijn van, getuigen (van wat je hebt gezien) en bevestigen of verklaren. In de islam is er een vaste formule van de shahādah, waarmee je “getuigt” dat je een moslim bent. Het is één van de zuilen van de islam.¹⁰⁷

Shahādah is het beste te vertalen als “de islamitische geloofsbelijdenis”.

sharī‘ah (شريعة sh-r-‘) zn. Wet (m., v.; -ten), het islamitisch recht, <de islamitische wet, de sjari’a>; <gods wetten>.

Het woord sharī‘ah betekent zowel wet als het geloof zelf. sharī‘ah is sterk verboden aan de rechtsgeleerdheid (zie: fiqh) en heeft vier hoofdbronnen: de koran (zie: qur’ān), de ḥadīth (zie: ḥadīth), ijma‘ (zie: ijma‘) en ijtihād (zie: ijtihād). De soennitische islam kent vier belangrijke rechtsscholen (zie: madhhab) die interpretaties van de koran en ḥadīth gebruiken voor het vinden van de rechten en plichten van mensen. De sharī‘ah is inherent sterk verbonden aan het geloof,

¹⁰⁶ E. Chaumont, “al-Shāfi‘ī”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1020> (2012).

¹⁰⁷ D. Gimaret, “Shahādah”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_6755> (2012).

en het volgen van de sharī‘ah is voor elke moslim verplicht. Sharī‘ah betreft de verhoudingen van mensen onderling, maar ook van mensen tot god en van mensen tot zichzelf. Voor het interpreteren van de koran en ḥadīth zijn er meerdere werken geschreven, die vaak worden samengevat onder de noemer exegese (zie: tafsīr). De grootste autoriteiten op het gebied van sharī‘ah zijn religieuze geleerden (zie: ‘ulāmā’), fuqāhā’ (zie: fiqh), rechters (zie: qāḍi) en juridisch adviseurs (zie: mufti).¹⁰⁸

Hoewel er geen toereikende vertaling is voor sharī‘ah kan er gekozen worden om, naast het woord niet te vertalen, te kiezen voor een vertaling in de trant van “islamitisch recht” of “islamitische leefregels”.

shiqāq (شِقَاق sh-q-q) zn. Verdeeldheid (v.; -), schisma (o.; -’s), tweespalt (m., v.; -); duurzame ontwrichting.

Het woord shiqāq heeft geen eigen pagina in de encyclopaedia of islam.

Voor juristen is een goede vertaling hiervan duurzame ontwrichting.

siyāsah (سِيَاسَة s-w-s) zn. 1: beleid (o.; -), politiek (v.; -), tactiek (v.; -en). 2: politiek (v.; -).

Beleid, voornamelijk op politiek gebied. Deze term werd gebruikt voor het staatsbeleid met wetten en straffen voor zij die tegen het staatsbeleid ingingen. Als de heerser rechtvaardig is is siyāsah niet in strijd met de sharī‘ah. Het verschil tussen siyāsah en sharī‘ah is zodoende dat siyāsah vanuit de politiek komt en sharī‘ah vanaf god en de geleerden.¹⁰⁹ (zie ‘ulāmā’, sharī‘ah) siyāsah is het beste te vertalen als politiek, of als staatsbeleid (op het gebied van wetgeving).

sunnah (سُنَّة s-n-n) zn. Gebruik (o.; -en), <sunnah, handelingen en uitspraken van de profeet Mohammed>, <orthodoxie>.

Sunnah is de term die gebruikt wordt voor tradities, gewoontes en uitspraken van de profeet (zie: nabī) die moslims trachten te volgen. De sunnah is overgeleverd in de ḥadīth (zie: ḥadīth), waarin

¹⁰⁸ N. Calder en M.B. Hooker, “Ssharī‘ah”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1040> (2012).

¹⁰⁹ C.E. Bosworth, I.R. Netton en F.E. Vogel, “siyāsah”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_islam_COM_1096> (2012).

alle mogelijke daden en uitspraken van de profeet zijn verzameld om als goed voorbeeld voor de islamitische gemeenschap te kunnen dienen. De sunnah is voornamelijk belangrijk voor de soennieten; dit is waar de term soennieten vandaan komt.¹¹⁰

Sunnah is het beste niet te vertalen of te vertalen als “het voorbeeld van de profeet mohammed”.

ṭā‘ah (طاعة t-w-) zn. Gehoorzaamheid (v.; -), onderschikking (v.; -), tucht (m., v.; -).

De term ṭā‘ah is een theologische term voor een daad van gehoorzaamheid aan god. De term representeert het goede. Wanneer een goede moslim altijd gehoorzaamt aan de wil van god, dan wordt hij daarvoor beloond in het hiernamaals.¹¹¹

Ṭā‘ah heeft in het westen praktisch alleen negatieve connotaties, maar afhankelijk van de situatie en de strengheid van het geloof zijn er twee mogelijke vertalingen. Wanneer het om een strenge tak van het geloof gaat, hetgeen meestal in het westen als vrouwonvriendelijk wordt gezien, kan het vertaald worden als “ondergeschiktheid”, maar wanneer het algemener gaat over zowel de rechten en plichten van de man als van de vrouw, dan is “huwelijkse plichten” een betere vertaling. Het verschil in interpretatie van de huwelijkse plichten volgens de Nederlandse wet en verschillende islamitische interpretaties van ṭā‘ah betekent dat er altijd zorgvuldig moet worden gekeken of de term als “huwelijkse plichten” kan worden vertaald. Juridisch gezien heeft de term geen lading in de Nederlandse wet omdat de term voor moslims inherent verbonden is aan ‘goed gedrag jegens god’. Dit betekent dat het meer een morele kwestie is dan een gerechtelijk afdwingbare kwestie. In het Marokkaanse familierecht (zie: mudawwanaht al-usra) is ṭā‘ah niet meer aanwezig; de rechten en plichten van mannen en vrouwen zijn wederzijds geworden na 2004.¹¹² In de Nederlandse wet was een dergelijke ondergeschiktheid van vrouwen aan mannen ook van kracht met het burgerlijk wetboek van voor 1992. Pas vanaf 1957 werd een dergelijke ondergeschiktheid ingetrokken.¹¹³

¹¹⁰ J. Robson, “ḥadīth”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0248> (2012).

¹¹¹ D. Gimaret, “Ṭā‘a”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_7235> (2012).

¹¹² HREA, “THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA)”, art. 51.

¹¹³ Wet, houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het koninkrijk (‘s Gravenhage: Ter Algemeene Lands Drukkerij, 1836), art. 160-161.

ta‘addud al-zawjāt (تَعُدُّ الزَّوْجَاتِ ‘-d-d) polygamie (v.; -).

Ta‘addud al-zawjāt heeft geen eigen pagina in de encyclopaedia of islam. In de islam is het voor een man mogelijk om met maximaal vier vrouwen te trouwen (zie: nikāḥ). Er is tegenwoordig veel discussie onder conservatieve geestelijken en mensen die moderne sociale idealen aanhangen over of (en in hoeverre) polygamie toegestaan moet zijn binnen de islam.¹¹⁴

Ta‘addud al-zawjāt kan het beste vertaald worden als “polygamie”. Omdat dit in de Nederlandse wet verboden is is het belangrijk om dit erbij te vermelden. Een letterlijkere vertaling is “meervoud aan echtgenotes”.

tafsīr (تَفْسِير f-s-r) zn. Uitleg (m.; -), verklaring (v.; -en), interpretatie (v.; -s), exegese (v.; -n, -s); <Korancommentaar>.

Tafsīr is letterlijk “interpretatie”, meestal van de koran (zie: qur’ān). De interpretatie die hier bedoeld wordt is is de interpretatie van de Arabische tekst van de koran. Dit kan inhouden dat er delen van de tekst becommentarieert zijn, maar ook enkele woorden. Voor het schrijven van een tafsīr is een enorme kennis van de islam, maar ook van de Arabische taal *an sich* nodig. In recentere tijden zijn tafsīrs zeer populair vanwege de waarde van het goed kunnen interpreteren van de leefregels die in de koran staan.¹¹⁵

Tafsīr is niet goed te vertalen, maar om een zo duidelijk mogelijk beeld te geven van de inhoud van het woord is de beste vertaling “koraninterpretatie”.

tajdīd (تَجْدِيد j-d-d) zn. Vernieuwing (v.; -en), modernisering (v.; -en), renovatie (v.; -s), innovatie (v.; -), restauratie (v.; -s).

Tajdīd betekent letterlijk “vernieuwing” en wordt zowel in de klassieke als de moderne islamitische tijd gebruikt. De term wordt gebruikt bij het “vernieuwen” van de islam door

¹¹⁴ Schacht, J., Layish, A., Shaham, R., Ansari, Ghaus, Otto, J.M., Pompe, S., Knappert, J. and Boyd, Jean, “nikāḥ”.

¹¹⁵ Rippin, A., “tafsīr”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_7294> (2012).

islamitische geleerden (zie: ‘ulāmā’) door zowel conservatieve geestelijken als liberale geestelijken.¹¹⁶

Tajdīd wordt in de kontekst verschillend gebruikt, maar in het recht is de duidelijkste vertaling “modernisering”.

ṭalāq (طَلَق t-l-q) zn. 1: [isl.] verstoting (v.; -en), echtscheiding (v.; -en). 2: scheiding (v.; -en).

Ṭalāq is het verstoten van de vrouw door de man binnen het huwelijk (zie: nikāḥ). Dit verstoten kan al door het uitspreken van het woord zelf. Wanneer de ṭalāq wordt uitgesproken is er een periode waarin de vrouw drie keer ongesteld moet zijn geworden waarin de man zich kan bedenken en de vrouw terug kan nemen. In deze periode dient de man nog voor de vrouw te zorgen (zie: nafaqah). Als de periode verlopen is en de man zijn vrouw niet terug heeft genomen is er sprake van een scheiding. De ṭalāq kan maximaal driemaal worden uitgesproken. Na de derde keer dat de ṭalāq is uitgesproken is de scheiding definitief en kan de man zijn vrouw niet meer terug nemen.¹¹⁷

Ṭalāq is moeilijk te vertalen omdat scheidingen in de Nederlandse wet anders werken. Toch is een vertaling als “verstoting van de vrouw door de man” wellicht een passende vertaling.

Afhankelijk van de toepassing binnen het Nederlandse wetsysteem, zoals hierboven genoemd, zou het woord “scheiding” gebruikt kunnen worden, maar zeker niet in elk geval. Er bestaat ook de ṭalāq tawfidh, waarbij de man zijn recht op de ṭalāq ook aan de vrouw geeft waardoor zij ook een ṭalāqprocedure kan beginnen.

ṭalāq qaḍā’ī (طَلَق قَضَائِي) niet te vinden in Bulaaq. Letterlijk “gerechtelijke ṭalāq”. Zie: ṭalāq.

Ṭalāq qaḍā’ī heeft geen eigen pagina in de encyclopaedia of islam. Zie: ṭalāq, qāḍī.

Ṭalāq qaḍā’ī is te vertalen als “rechterlijke scheidingsprocedure” en heeft net andere connotaties dan ṭalāq. Het belangrijkste aspect van het “gerechtelijk” gedeelte van deze samenvoeging is te zien in het Marokkaanse huwelijksrecht: waar een normale ṭalāq altijd door de man kan worden teruggetrokken kan dat in Marokko niet meer als de rechter heeft besloten dat de ṭalāq rechtsgeldig is. Hierdoor levert de gerechtelijke ṭalāq in essentie vooral gelijkheid voor vrouwen.

¹¹⁶ J.J.G. Jansen, “Tajdīd”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_7276> (2012).

¹¹⁷ Schacht, J. and Layish, A., “Ṭalāk”.

taṭlīq (تَطْلِيق) niet te vinden in Bulaaq. Letterlijk: “scheiding”.

Taṭlīq heeft geen eigen pagina in de encyclopaedia of islam. Zie: ṭalāq, khul’.

De beste vertaling hiervoor is scheiding of verstoting (vanuit de man).

ummah (أُمَّة a-m-m) zn. 1: natie (v.; naties, natiën). 2: geloofsgemeenschap (v.; -pen).

Ummah betekent “mensen, gemeenschap”. De term wordt gebruikt om de religieuze gemeenschap van de islam aan te duiden. De mensen die bij de ummah willen horen dienen in god en zijn profeet te geloven en worden daarvoor beloond in het hiernamaals.¹¹⁸

ummah is het beste te vertalen als “islamitische geloofsgemeenschap”. Afhankelijk van de kontekst kan worden besloten dit woord niet te vertalen.

wājib (وَاجِب w-j-b) I. bn. Verplicht, obligaat. II zn. 1: Verplichting (v.; -en), plicht (m., v.; -en). 2: opgave (m., v.; -n), taak (m., v.; taken).

Wājib is een synoniem van farḍ (zie: farḍ).¹¹⁹

Wājib is het beste te vertalen als “religieuze verplichting”. Hoewel het woord geen juridische vaststelling heeft is het vergelijkbaar met wetten, met als grootste verschil de afdwingbaarheid ervan. Er staan geen consequenties verbonden met religieuze verplichtingen, anders dan gevolgen in het hiernamaals.

wilāyah (وِلَايَة w-l-y) zn. 1: gouverneurschap (o.; -), regentschap (o.; -pen), ambtstermijn (m.; -en). 2: successie (v.; -s). 3: deelstaat (m.; deelstaten), staat (m.; staten), <provincie van het Ottomaanse Rijk (vilayet)>. 4: [jur.] curatele (m., v.; -), voogdij (v.; -), heerschappij (v.; -en).

Wilāyah komt van w-l-y “dichtbij iemand zijn”. Het staat voor representatie die iemand in staat stelt een actie te ondernemen. Neemt juridische en/of contractuele besluiten (voor een ander).

Wilāyah wordt vaak gebruikt voor het omschrijven van de dwangmatige zeggenschap over kinderen en (vaak) dochters. De persoon die wilāyah heeft over een ander wordt de wālī genoemd. Vaak is het een mannelijk familielid van de vrouw die haar wali is en (contractuele)

¹¹⁸ F.M. Denny, “ummah”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1291> (2012).

¹¹⁹ Juynboll, Th.W., “farḍ”.

besluiten voor haar neemt. Een wālī huwt vaak een vrouw uit, en ontvangt daarvoor de bruidsschat (zie: nikāḥ, mahr).¹²⁰

Wilāyah is niet goed te vertalen, maar er kan gekozen worden voor “gouverneurschap”, “voogdij” of “zeggenschap over een vrouw uit de familie”. Uitleg van dit begrip is praktisch altijd vereisd.

zakāḥ (زَكَاةٌ z-k-y) zn. Aalmoes (m., v.; aalmoezen), <armenbelasting (religieuze verplichting, een van de zuilen van de islam)>.

Een verplichte betaling van een voorafgesproken hoeveelheid van je eigendom voor het helpen van de armen en anderen minder bevoordeelden. Het wordt vaak vertaald als aalmoezen, en het is één van de zuilen van de islam. De zakāḥ wordt gezien als liefdadigheid en kan ingezet worden om bijvoorbeeld eten voor de armen te verzorgen, maar ook om dieren te verzorgen of moskeën te (her)bouwen.¹²¹

Afhankelijk van de kontekst is zakāḥ te vertalen als “liefdadigheid”, “aalmoezen” of “religieuze belasting om de armen te helpen”.

zawwāj (زَوَّاجٌ z-w-j) zn. Huwelijk (o.; -en), echt (m.; -), echtvereniging (v.; -en).

Zawwāj is een ander woord voor huwelijk (zie: nikāḥ).¹²²

Zawwāj is een algemener woord voor huwelijk, dus het kan simpelweg als “huwelijk” vertaald worden. Zoals artikel 30 van het Burgerlijk Wetboek van Nederland zegt: “1. Een huwelijk wordt aangegaan door twee personen van verschillend of van gelijk geslacht. 2. De wet beschouwt het huwelijk alleen in zijn burgerlijke betrekkingen.”¹²³ Omdat zawwāj een algemener woord voor huwelijk is slaat het woord in het Arabisch niet louter op het islamitische huwelijk, maar ook op wat de Nederlandse wet als huwelijk beschouwt. Hierdoor is de definitie van het woord een op een te vertalen als “huwelijk”.

¹²⁰ Mawil Dien, Y. Izzi en P.E. Walker, “wilāyah”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1349> (2012).

¹²¹ A. Zysow, “zakāḥ”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1377> (2012).

¹²² C.E. Bosworth en J. Lentin, “Zawwāj”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 29 juni 2022, <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1383> (2012).

¹²³ Overheid, “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht”, art. 30.

Bronnen

Ahmed, Farrah en Krayem, Ghena. *Understanding sharī'ah Processes: Women's Experiences of Family Disputes*. Oxford, London, New York, New Delhi, Sydney: Hart Publishing, 2021.

Ahmed, Rumea. "Ordinary Justice: A Theology of Islamic Law as a Social Contract" in *sharī'ah and Justice: An Ethical, Legal, Political and Cross-cultural Approach*. Red. Abbas Poya. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2018.

Berg, C.C.-[red.]. "ṣawm". *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1008>, 2012.

Berger, Maurits. *A Brief History of Islam in Europe: Thirteen Centuries of Creed, Conflict and Coexistence*. Leiden University Press, 2014.

Berger, Maurits. *Applying sharī'ah in the West: facts, fears and the future of Islamic rules on family relations in the West*. Amsterdam: Leiden University Press, 2013.

Bernard, M. en Troupeau, G. "Ḳiyās". *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0527>, 2012.

Bernard, M. "Idjmā'". *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0350>, 2012.

Bernard, M. "Mu'āmalāt". *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_5271>, 2012.

Buhl, F., Welch, A.T., Schimmel, Annemarie, Noth, A. en Ehlert, Trude. “Muḥammad”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.

<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0780>, 2012.

Calder, N. en M.B. Hooker. “Ssharī‘ah”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1040>, 2012.

Cao, Deborah. “Legal Translation.” In *Handbook of Translation Studies*, red. Luc van Doorslaer, Yves Gambier, 191-5. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V., 2010.

Cavatorta, Francesco en Emanuela Dalmasso. “Liberal outcomes through undemocratic means: the reform of the Code de statut personnel in Morocco.” *The Journal of modern African studies* vol.47(4) (december 2009): 487-506.

CBS. “Welk geloof hangen we aan.” Nederland in cijfers. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2021/welk-geloof-hangen-we-aan/>.

Chaumont, E. “al-Shāfi‘ī”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1020>, 2012.

Cottart, N. “mālikīyya”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0652>, 2012.

el Hannouche, Jamal. “Wie heeft recht op de bruidsgave na echtscheiding.” Islamitische Bruidsgave: houden of delen. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <https://www.elhannouche.nl/wie-heeft-recht-op-de-bruidsgave-na-echtscheiding/>.

El Shamsy, Ahmed. “Fiqh, faqīh, fuqahā’”. In: *Encyclopaedia of Islam, THREE*. Red. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Everett Rowson. Laatst bezocht op 18 juli 2022. <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_ei3_COM_27135>, 2015.

Evolvi, Giulia en Maria Chiara Giorda. “Introduction: Islam, Space and the Media.” *Journal of religion, media and digital culture, Vol.2021(1)* (Zomer 2021): 1-12.

Gardet, L. en J. Jomier. “Islām”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0387>, 2012.

Gilliot, Cl., Repp, R.C., Nizami, K.A., Hooker, M.B., Lin, Chang-Kuan en Hunwick, J.O. “Ulamā’” *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1278>, 2012.

Gimaret, D. “Sshahādah”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_6755>, 2012.

Hallaq, Wael. *An Introduction to Islamic Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Harrak, Fatima. *The History and Significance of the New Moroccan Family Code*. Chicago: The Roberta Buffett Center for International and Comparative Studies, Northwestern University, 2008.

Jansen, L. en de Blois, M. *Nederlands recht begrepen*. Den Haag: Boom Juridisch, 2020. Juynboll, Th.W. “fard’”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_2277>, 2012.

Khadduri, M. “maṣlaḥah”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_5019>, 2012.

L. Gardet, “Allāh”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0047>, 2012.

Madelung, W. “Imāma”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0369>, 2012.

Monnot, G. “ṣalāh”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0983>, 2012.

Nord, Christiane. “Functionalist Approaches.” In *Handbook of Translation Studies*, red. Luc van Doorslaer, Yves Gambier, 120-8. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V., 2010.

Otto, Jan Michiel. *sharī‘ah and National Law in Muslim Countries: Tensions and Opportunities for Dutch and EU Foreign Policy*. Leiden: Leiden University Press, 2008.

Overheid. “Burgerlijk Wetboek 1, Personen- en familierecht.” Burgerlijk Wetboek 1. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2021-01-01>.

Pedersen, J., Hillenbrand, R., Burton-Page, J., Andrews, P.A., Pijper, G.F., Christie, A.H., Forbes, A.D.W., Freeman-Greenville, G.S.P. en Samb, A. “Masḍjīd”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0694>, 2012.

Pellat, Ch. “Djābr”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.
<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_8482>, 2012.

Peters, R. “Nafaqa”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.
<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1436>, 2012.

Plessner, M. “ramadān”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.
<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_6208>, 2012.

red. “Madhhab”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.
<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_8798>, 2012.

Rijksoverheid. “Kan ik in Nederland scheiden van mijn buitenlandse partner? “. Laatst bezocht op 29 juni 2022.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/vraag-en-antwoord/kan-ik-in-nederland-scheiden-van-mijn-buitenlandse-partner#:~:text=U%20kunt%20scheiden%20van%20een,partnerschap%20sloot%20in%20het%20buitenland>.

Rijksoverheid. “ Waar moet ik aan denken als ik wil trouwen of een geregistreerd partnerschap wil sluiten?”. Laatst bezocht op 29 juni 2022.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/trouwen-samenlevingscontract-en-geregistreerd-partnerschap/vraag-en-antwoord/trouwen-of-geregistreerd-partnerschap-sluiten#:~:text=Voor%20een%20huwelijk%20of%20een%20geregistreerd%20partnerschap%20kunt%20u%20terecht,bij%20de%20meeste%20gemeenten%20online>.

Schacht, J., Layish, A., Shaham, R., Ansari, Ghaus, Otto, J.M., Pompe, S., Knappert, J. en Boyd, Jean. “nikāh”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E.

Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.

<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0863>, 2012.

Schacht, J. en Layish, A. “Ṭalāk”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th.

Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.

<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1159>, 2012.

Schacht, J. “Aḥkāṁ”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis,

C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.

<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_0376>, 2012.

Shepard, William. *Introducing Islam*. London: Routledge, 2014.

Spies, O. “Mahr”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E.

Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.

<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_4806>, 2012.

Transcriptie arabisch

<https://www.bibliotheek.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/ul2ub/subject-guides/arabische-transliteratie-2018.pdf>

Tyan, E. en Walsh, J.R., “fatwá”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th.

Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022.

<http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0219>, 2012.

Welch, A.T., Paret, R. en Pearson, J.D. “al-Ḳur’ān”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*.

red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op

29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0543>, 2012.

Wensinck, A.J., Jomier, J. en Lewis, B. “Ḥaḍjḍj”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0249>, 2012.

Wet, houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het koninkrijk. ‘s Gravenhage: Ter Algemeene Lands Drukkerij, 1836.

Woordenboek Arabisch-Nederlands. Red. Jan Hoogland, Kees Versteegh, Manfred Woidich et. al. Tweede druk. Amsterdam: Uitgeverij Bulaaq, 2009.

Y. Linant de Bellefonds, “‘Idda”, in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, laatst bezocht op 18 juli 2022, <http://dx.doi.org.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/10.1163/1573-3912_islam_SIM_3476>, 2012.

“makrūh”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_DUM_2483>, 2012.

“mubāḥ”. *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. red. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Laatst bezocht op 29 juni 2022. <http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_DUM_2729>, 2012.

“THE MOROCCAN FAMILY CODE (MOUDAWANA) of February 5, 2004.” Human Rights Education Associates (HREA). Laatst bezocht op 29 juni 2022. Vertaald door Global Rights head Office. <http://www.hrea.org/wp-content/uploads/2015/02/Moudawana.pdf>.

Appendix

Transliteratie Arabisch Bijgewerkt mei 2018 Diakritische tekens hoeven niet ingevoerd te worden bij het zoeken in de catalogus. In de onderstaande tabel staat tussen haakjes welk teken bij het zoeken gebruikt kan worden.

Medeklinkers

Arabische teken	UKB(voor 2015)	ALA-LC(na 2015)
ء	' (')	' (')
ب	b	b
ت	t	t
ث	t̤ (t)	th
ج	ǧ (g)	j
ح	ḥ (h)	ḥ (h)
خ	ḳ (k)	kh
د	d	d
ذ	ḏ (d)	dh
ر	r	r
ز	z	z
س	s	s
ش	š (s)	sh
ص	ṣ (s)	ṣ (s)
ض	ḍ (d)	ḍ (d)

ط	ṭ (t)	ṭ (t)
ظ	ẓ (z)	ẓ (z)
ع	‘ (‘)	‘ (‘)
غ	ġ (g)	gh

ف	f	f
ق	q	q
ك	k	k
ل	l	l
م	m	m
ن	n	n
ه	h	h
و	w	w
ي	y	y

Klinkers

Arabisch teken	UKB(voor 2015)	ALA-LC(na 2015)
اَ	a	a
اِ	i	i

◌ْ	u	u
ا	ā (a)	ā (a)
(alif maqṣūrah) (أ)	ā (a)	á (a)
ي	ī (i)	ī (i)
و	ū (u)	ū (u)

Overige regels

- De hamza wordt getranscribeerd als ' (invoer: '), maar weggelaten aan het begin van een woord
- Tweeklanken: ay, aw. Voorbeelden: بيت bayt; ضوء ḍaw'
- Woorden die in het Arabisch worden vastgeschreven aan het volgende woord worden verbonden met een koppelteken. Voorbeelden: الوقت wa-al-waqt
- Het lidwoord ال is altijd al-:
 - o Ook als de lām geassimileerd is. Voorbeeld: النور al-nūr
 - o Ook als er iets vóór komt. Voorbeelden: الكتاب fī al-kitāb; بالرباط bi-al-Ribāṭ
- Naamvalsuitgangen: worden in principe genegeerd, behalve:
 - o Bij tanwīn bij de accusatiefuitgang. Voorbeeld: دائماً dā'imān
 - o Als er een suffix achter de naamvalsuitgang komt. Voorbeeld: بيتها fī baytihā
 - o Alleen in het nieuwe systeem: de accusatiefuitgang van voorzetsels. Voorbeeld: بعد البداية ba'd al-bidāya (oud), ba'da al-bidāyah (nieuw)
- De tā' marbūṭah:
 - o Negeren in het oude systeem: مدينة madīna
 - o Transcriberen als -h in het nieuwe systeem: مدينة madīnah
 - o De combinatie لة wordt in het oude systeem getranscribeerd als -āt, maar in het nieuwe systeem als -āh. Voorbeeld: حياة ḥayāt (oud), ḥayāh (nieuw)
 - o Bij woorden in status constructus wordt de tā' marbūṭah altijd als -t getranscribeerd: مدينة السالم madīnat al-salām
 - o De uitgang ة

ة met tanwīn wordt getranscribeerd als –tan

- De uitgang يّ

– wordt altijd getranscribeerd als –ī. Voorbeeld: مصري miṣrī

ية uitgang De-

– wordt in het oude systeem getranscribeerd als –iyya, maar in het nieuwe systeem als –īya¹²⁴

¹²⁴ Transcriptie arabisch

<https://www.bibliotheek.universiteit leiden.nl/binaries/content/assets/ul2ub/subject-guides/arabisch-transliteratie-2018.pdf>